

DĚJINY ŠKOLY V ČESKÉM MEZIŘÍČÍ
Proměny venkovské školy v letech 1869 - 1948

Macková Eva

Obsah

<u>Obsah</u>	2
<u>Seznam použitých zkratek</u>	4
<u>I. Prolog</u>	5
1. <u>Obecný vývoj školství do r. 1869</u>	5
2. <u>První zprávy o škole v Meziříčí</u>	7
3. <u>Hmotné zabezpečení učitelů</u>	9
<u>II. 1869 - 1920</u>	11
1. <u>Školský zákon ze 14. 5. 1869 a jeho novela z r. 1883</u>	11
2. <u>Stavba školy v r. 1869</u>	13
3. <u>Učitelé a organizace výuky</u>	14
4. <u>Správa školy a úpravy školní budovy</u>	18
5. <u>Vybavení školy</u>	22
6. <u>Mimoškolní aktivity a výlety</u>	23
7. <u>Zdravotní péče</u>	28
8. <u>Škola za Velké války</u>	28
9. <u>První poválečná léta</u>	31
<u>III. 1920 - 1935</u>	34
1. <u>Nižší školství v Republice československé a tzv. malý školský zákon z r. 1922</u>	34
2. <u>Zřízení měšťanské školy</u>	36
3. <u>Správa školy</u>	37
4. <u>Organizace výuky</u>	39
5. <u>Hmotné vybavení</u>	41
6. <u>Zdravotní a sociální péče</u>	42
7. <u>Další vzdělávání učitelů</u>	44
8. <u>Mimoškolní aktivity</u>	45
9. <u>Osvětová a kulturní činnost v Meziříčí</u>	48
10. <u>Plány na stavbu nové školy</u>	50
<u>IV. 1935 - 1948</u>	55
1. <u>Zákon o újezdních školách měšťanských</u>	55
2. <u>České obecné školy v letech 1938 - 1948</u>	55
3. <u>Budova školy</u>	59
4. <u>Správa školy</u>	62
5. <u>Učitelé</u>	64
6. <u>Výuka</u>	66

7. Vybavení školy	68
8. Zdravotní a sociální péče	69
9. Oslavy, výlety a mimoškolní činnost	70
V. Epilog	74
Vybrané prameny a literatura	86
a. Prameny	86
b. Literatura	86

Seznam použitých zkratek

čsl.	československý
ev.	evangelický
JA	Jasenná
JI	Jílovice
JUK	jednoroční učební kurz
kat.	katolický
KL	Králova Lhota
MOK	místní osvětová komise
MŠANO	Ministerstvo školství a národní osvěty
MŠR	místní školní rada
MŠV	místní školní výbor
OST	ostatní
OŠI	okresní školní inspektor
OŠR	Okresní školní rada
OŠÚ	Okresní školský úřad
OŠV	Okresní školní výbor
PO	Pohoří
ROH	Rohenice
SKT	Skršice a Tošov
SL	Slavětín
ÚŠR	Újezdní školní rada
vyz.	vyznání
ZŠ ČM	Základní škola v Českém Meziříčí
ZŠI	zemský školní inspektor
ZŠR	Zemská školní rada
žid.	židovský

I. I. Prolog

1. 1. Obecný vývoj školství do r. 1869

Vzdělání je dnes považováno za jistou samozřejmost. V dobách minulých ovšem takovou samozřejmostí nebylo. Přestože v českých zemích školy vznikaly při různých církevních institucích již od konce 10. století, byly určeny především pro výchovu duchovenstva.

Až od 17. století můžeme hovořit o obecnějším vzdělání pro širší vrstvy. Během stavovského povstání v letech 1618 - 1621 byla rozvrácena správa zemská i správa církevní. Z mnoha far byli katoličtí kněží vyháněni a nahrazováni protestantskými duchovními. Po porážce českých stavů panovník spolu s katolickou církví usiloval o konsolidaci poměrů. Fary byly opět obsazovány katolickými duchovními, církevní správa byla obnovena. Byly tedy připraveny podmínky pro vznik nových farních škol. Tak vznikla pravděpodobně i škola v Meziříčí.

Učitelé byli připoutáni ke kostelu různými službami, např. hrou na varhany. Vzdělání učitelů - kantorů - bylo většinou na ubohé úrovni. Mohl jím být každý, kdo uměl hrát na varhany nebo housle a trochu číst a psát. Nicméně učitelstvo nebylo takovou oporou, jakou by si církev přála. Na mnoha místech byli učitelé propouštěni pro kacířství.

Školství jako státní instituce se začalo v Čechách organizovaně rozvíjet až od dob Marie Terezie a Josefa II. v 2. polovině 18. století. *Všeobecným školním řádem* z 6. 12. 1774 byla vytvořena školská soustava zahrnující normální školy v zemských hlavních městech, hlavní školy v každém kraji a triviální školy u každého farního kostela s případnými filiálními školami. Dozor nad školstvím vykonával stát ve spolupráci s církví, přičemž farář nebo vikář jako církevní úředník dohlížel na příslušné školy přímo. Byla zavedena povinná školní docházka od 6 do 12, případně 13 let. V letních měsících však byly dětem kvůli polním pracím velmi často poskytovány úlevy.

Při normálních školách byly zřízeny učitelské přípravky - preparandie. Kurzy trvaly tři měsíce, od r. 1819 pro učitele škol triviálních šest měsíců.

Tímto nařízením Marie Terezie usilovala o základní vzdělání všech vrstev obyvatelstva k prospěchu celé monarchie.^{1[1]}

---

^{1[1]} „My Marya Terezya...znamenali jsme, že vychovávání mládeže obojího pohlaví jakožto nejdůležitější základ pravého blahoslavenství Národů přikrejší nahlídnutí ovšem vyhledává...od dobrého vychování a vedení v prvních letech celá budoucí povaha všech

Na přání Marie Terezie se venkovské školy měly stát soběstačnými. Vzdělávání dětí tedy mělo být spojeno s výchovou k pracovitosti. Výuka čtení, psaní a počtů byla střídána s hodinami věnovanými práci. Do výuky byly zařazeny reálie (nauka o hospodářství, sadařství apod.).^{2[2]} Dívkám byly věnovány hodiny ručních prací, tzv. industriálie.

Politickým zřízením obecného školství z 11. 8. 1805 byla škola obecná degradována na minimum. Nebylo potřeba, aby nejnižší, nejchudší vrstvy obyvatelstva byly vzdělávány.^{3[3]} V podstatě byla zajišťována pouze všeobecná gramotnost. Povinná školní docházka trvala od 6 do 12 let; do 18 let, později do 15 let museli žáci navštěvovat nedělní opakovací hodiny. Triviální školy byly zcela podřízeny církevnímu dohledu.

Učilo se na nich náboženství, čtení, psaní, počty a základy slohu.

V bouřlivém roce 1848 bylo zřízeno ministerstvo veřejného vyučování, které se záhy přeměnilo v ministerstvo kultu a vyučování. Školství jako celek se stalo záležitostí státní. Vydržování národních škol přešlo na obce, což s sebou přineslo řadu problémů.^{4[4]} Národní školy byly spravovány ministerstvem veřejného vyučování prostřednictvím čtyřčlenné zemské školní rady. Pro vzdělávání učitelů byly zřízeny samostatné dvouleté učitelské ústavy.

Konkordátem se Svatou stolicí z r. 1855 bylo školství opět plně podřízeno církvi. R. 1860 bylo zrušeno i ministerstvo kultu a vyučování.

Problematické financování obecných škol vyřešil až říšský zákon z r. 1862 a dva zemské zákony z r. 1864, jež veškerá práva a povinnosti nad obecnými školami přiřkly obcím a byla definitivně zrušena práva bývalých vrchností a patronů. Správa obecných škol přešla z farářů na místní školní rady, z vikářů na okresní školní rady.

Na přelomu 18. a 19. století byl učitelský plat - kongrua - stanoven na 130 - 150 zl. včetně poplatků za kostelní službu.

---

lidí...odvisí..." (Kováříček, V.; Jedličková, I.: *Školství v českých zemích. Vývoj školských soustav*. Olomouc - Hradec Králové 1995, s. 4).

^{2[2]} U venkovských škol se tak začaly objevovat zahrady, kde se děti učily pěstovat bourec morušový, roubovat a ošetřovat ovocné stromy, pěstovat včely atd.

^{3[3]} „...chceme, by školou obecnou otvírala se arci jednotlivci s vynikajícími schopnostmi duševními cesta k vyššímu vzdělání, avšak jádro žactva nabývej ve školách těch toliko pojmů, kterých potřebuje,...aby s osudem svým bylo spokojeno a aby...přestával na...konání v rodině a obci.“ (Šafránek, J.: c.d. I., s. 217).

^{4[4]} Bývalá vrchnost se sice ráda vzdala nákladů na školu, nikoli však svých původních práv, především prezentace učitelů. Patron a majitel panství se měli nadále podílet na nákladech přispíváním do obecní pokladny. Obec však často neměla dost prostředků na vydržování školy, především na stavbu a opravy budovy. V této situaci měla pomoci země, popřípadě stát.

1. 2. První zprávy o škole v Meziříčí

Prvním známým kantorem, který v Meziříčí působil v letech 1636 až 1644, je Václav Bedrníček Karsovský. Původně zřejmě kantoři vyučovali soukromě, protože Meziříčí od r. 1638 patřilo do obvodu třebechovické fary. Meziříčská farnost byla obnovena až r. 1713. Ale již před r. 1732 zde musela být farní škola. Tehdejší kantor Matěj Touc byl sesazen pro kacířství farářem Petrem Antonínem Sýkorou a vyšetřován vrchnostenskou kanceláří v Opočně.

V polovině září 1732 přišlo do opočenské vrchnostenské kanceláře udání, že ve Slavětíně „pokoutné a podezřelé schůzky noční se dějí, při nichžto lidé v hojném počtu z rozličných knih zpívají a se modlívali.“ Při výslechu slavětínského rychtáře a dalších zatčených podezřelých vyšlo najevo, že schůzky organizují Václav Klanc v Meziříčí a Matěj Touc v Rohenicích. Byli pozváni k výslechu do opočenské kanceláře. S nimi přišel i zástup 35 lidí z Meziříčí. Požadovali svobodné vyznání evangelické víry. Při vyšetřování se v okolních vsích přihlásilo k evangelické víře mnoho lidí, v podstatě celé vesnice Rohenice, Slavětín, Meziříčí, Jeníkovice aj. Královéhradečtí hejtmani poslali na žádost vrchnostenské kanceláře na Opočensko vojsko, aby pomohlo nepokoje potlačit. Vůdci evangeliků, mezi nimi i Matěj Touc, byli nejdříve odvedeni na šancovní práce, později vráceni na opočenské panství. Matěji Toucovi byla uložena pokuta ve výši 50 zl.

Do poloviny 18. století v meziříčské farnosti nebyla jiná škola, proto zdejší školu navštěvovaly děti z Rohenic, Roheniček, Slavětína, Královy Lhoty, Skršic a Tošova. Od r. 1749 ve Slavětíně soukromě vyučoval Jan Němeček, bývalý meziříčský kantor, sesazený v březnu 1748 pro kacířství.

Kantor Jan Němeček podle jakéhosi proroctví, které mu půjčil meziříčský soused Pavel Janeček, nakreslil obrázek nahé ženy, představující papeže, s nahým mužem, který měl představovat císaře. Někdo z meziříčských udal na začátku r. 1748 Němečka na děkanství, které vyrozumělo opočenského hejtmana Vallprechta. Ten nechal prohledat školu, kde byly nalezeny nekatolické knihy. I s otcem, jenž byl před šestnácti lety vyšetřován s bývalým kantorem Matějem Toucem, byl odveden nejdříve do Opočna, potom do městského vězení v Dobrušce, kde byli 19. 4. 1748 vyslýcháni. Ještě než byli odvedeni, požádali opočenského hejtmana o zastavení vyšetřování. Otec byl propuštěn, syn byl odveden do vězení v Třebechovicích. Apelační soud vynesl rozsudek až 23. 5. 1749. Kantor Němeček byl odsouzen k dvěma letům obecních prací.

Od r. 1788 v Králově Lhotě vyučoval Josef Kujal. Protože děti ze Skršic a Tošova měly blíž do lhotecké školy, obce Králova Lhota, Skršice a Tošov se z Meziříčí odškolily. Do meziříčské školy tedy docházely už jen děti z Rohenic a Roheniček.

I přesto, že se školní obvod zmenšil, žáků přibývalo a bylo potřeba budovu školy upravit. Byly provedeny drobné stavební úpravy uvnitř budovy.

V r. 1791 uhodil do stodoly u školy blesk a stodola shořela. Již následujícího roku nechal opočenský kníže Gundaker Mansfeld postavit stodolu novou i s mlatem. Tehdy ještě opočenský kníže docela ochotně přispíval na potřeby školy.

Když se v prosinci r. 1849 stal provizorem školy Václav Králíček, stěžoval si na špatný stav budovy. Do školy přšlo a žáci neměli dost místa. V letech 1850 - 1857 byly opraveny na náklad patronátního úřadu v Opočně alespoň nejzávažnější nedostatky na škole - školní světnice a střecha. Problémy s nedostatkem místa však přetrvávaly.

Od padesátých let se táhlo řízení o stavbu nové školy. Po zrušení poddanství se již opočenský kníže nechtěl na financování zdejší školy nijak podílet.

V letech 1863 a 1865 se o novou budovu školy zasazoval především zdejší farář P. František Pecháček.

Zemský zákon z r. 1864 umožňoval vrchnosti, vzdát se patronátního práva ve prospěch obce. Kníže Colloredo Mansfeld se svého patronátního práva v Meziříčí zřekl. Byl tedy zvolen školní výbor, jehož předsedou se stal Jan Hrnčíř, mlynář z Meziříčí, který se nyní staral o místní školní záležitosti. Naléhal na zřízení nové školní budovy. Bylo vzneseno několik návrhů na místo nové školy. Podle jednoho návrhu se měla stará škola prodat a na jiném pozemku postavit budova nová, částečně z utržených peněz. Tento návrh byl zamítnut a obce Meziříčí a Rohenice se shodly, že by se stará škola měla strhnout a na jejím místě postavit škola nová.

Aby se někteří rodiče, především evangelíci, vyhnuli příspěvkům na stavbu meziříčské školy, žádali o přiskolení ke škole v Mokřém, která ovšem ještě nebyla dostavěna. Od příspěvků na meziříčskou školu stejně osvobození nebyli, takže většina rodičů začala posílat své děti opět do školy v Meziříčí.

2. 3. Hmotné zabezpečení učitelů

Zdejší kantor dostával několik dávek v roce jako plat za učitelskou službu. Nejdůležitější byly dávky v obilí, které byly odváděny na sv. Havla, tj. 16. října.

Celkem učitel vybral asi 300 kg obilí.^{5[5]} Tato naturální dávka byla naposledy vybírána r. 1851. Dalším důležitým příjmem byly dávky vybírané jako koledy obvykle na svátek Tří králů (6. ledna), na sv. Jiří (24. dubna), na zelený čtvrtek o Velikonocích a o posvícení. Ty však, až na tříkrálovou koledu, přestaly být placeny pravděpodobně do konce 18. století. Tříkrálová koleda jako jediná byla také dávkou finanční, ostatní koledy měly charakter naturální. Po r. 1859 měla hodnotu 24 zl. 48 kr. Vzhledem k tomu, že učitel obvykle působil také jako varhaník, měl příjmy i od meziříčského a rohenického kostela. Mimoto měl meziříčský učitel k dispozici kousek pole z kostelního jmění, později i z obecního.^{6[6]} Z těchto příjmů musel však meziříčský učitel zaplatit ještě pomocníka nebo podučitele.

---

^{5[5]} Podle školních fasí z let 1746 a 1775 odvádělo 25 sedláků každý 2 čtvrtce, 12 zahradníků každý 1 čtvrtci a 2 zahradníci polovinu čtvrtce žita nebo směsného obilí. (1 čtvrtce = asi 6 l = asi 4,5 kg)

^{6[6]} Podle údajů z let 1785 a 1870 učitel užíval asi 1,3 ha pole z kostelního jmění.

II. II. 1869 - 1920

1. 1. Školský zákon ze 14. 5. 1869 a jeho novela z r. 1883

R. 1864 předložilo státní ministerstvo návrh nového školského zákona. R. 1867 bylo znovu zřízeno samostatné ministerstvo duchovních věcí a vyučování, kterému byly podřízeny zemské školní rady, okresní školní rady a místní školní rady. S obecným školstvím byly nejvíce spjaty poslední dva nejnižší úřady, které dohlížely na údržbu jednotlivých škol, vybavení pomůckami, předkládaly návrhy na obsazování učitelských míst apod. Říšské zákony z let 1867 - 1868 upravovaly školské záležitosti v obecné rovině.

Školským zákonem z 14. 5. 1869 byla vytvořena soustava národního školství. Povinná školní docházka byla rozšířena na osm let, pro děti od 6 do 14 let.

Školami obecnými se nadále nazývaly všechny školy triviální a školy farní, původně šestileté. Osнова byla rozšířena o přírodopis, zeměpis a dějepis, měřičství, tělocvik pro chlapce, ruční práce a domácí hospodářství pro dívky. Učební osnovy stanovil ministr vyučování na návrh zemské školní komise. Stejným způsobem se rozhodovalo i o učebnicích.

Po pěti letech mohli žáci přestoupit na tříleté školy měšťanské, zřízené ze zrušených čtyřletých škol hlavních nebo dvouletých reálků. Tyto školy poskytovaly vyšší vzdělání s přihlédnutím k potřebám průmyslu a zemědělství.^{7[7]}

Školy měly být zřizovány všude tam, kde bylo v okruhu 4 km více než 200 školou povinných dětí. Maximální počet žáků na jednoho učitele byl stanoven na 80. Zemskými zákony mohl být tento počet ještě snížen.

Učitelé se napříště měli vzdělávat ve čtyřletých učitelských ústavech, které byly počítány mezi školy střední, místo dosavadních dvouletých.^{8[8]} Absolvent, pokud vykonal zkoušku dospělosti, mohl být ustanoven jako podučitel. Po minimálně dvouleté praxi mohl složit komisionální zkoušku učitelské způsobilosti. I svobodné ženy se mohly stát učitelkami. Pokud by se však provdaly, musely opustit učitelskou službu.

---

^{7[7]} Vyučovacímí předměty byly náboženství, vyučovací jazyk a literatura, zeměpis, dějepis (především rakouský), přírodopis, jednoduché účetnictví, geometrie, krasopis, kreslení a zpěv, pro dívky ruční práce, pro chlapce tělocvik. Nepovinné mohlo být vyučováno živému jazyku, hře na piano nebo housle.

^{8[8]} Vyučovalo se náboženství, pedagogice s praktickými cvičeními, vyučovacím jazyku, dějepisu a pomocným vědám, zeměpisu, přírodopisu a přírodopisu (fyzika a chemie), matematice a geometrii, polnímu hospodářství, krasopisu, kreslení, hudbě a tělocviku. Nepovinnými předměty mohly být živé jazyky, vyučování slepých nebo hluchoněmých dětí.

Minimální plat byl stanoven v takové výši, aby mohl učitel uživit svou rodinu. V r. 1870 se platy učitelů obecných škol pohybovaly v rozmezí nejméně 300 - 600 zl. ročně. Do r. 1892 se platy zvýšily na 500 až 800 zl. ročně. Od r. 1894 byly po pěti letech ještě navyšovány o 50 až 100 zl. V r. 1903 bylo platové zařazení učitelů upraveno nově. Základní roční služné na obecných školách bylo stanoveno na 1 200 - 1 600 K s pětiletými přídavky ve výši 200 K, na měšťanských školách na 2 000 K s pětiletými přídavky ve výši 250 K. Definitivně ustanovený učitel měl právo na penzi, stejně tak vdovy a sirotci. Právní poměry učitelů byly stanoveny také dalšími zvláštními předpisy. Např. i učitelů se týkala nařízení o sociálním zabezpečení státních úředníků. Postavení učitelů se zlepšilo i tím, že byli vypláceni obcemi, které zřizovaly školu, a nemuseli sami ponížene vybírat sobotáles, tj. jakési školné.

R. 1883 byla schválena novela školského zákona. Ve venkovských školách omezovala školní docházku různými úlevami vlastně na šest let (bylo připuštěno i polodenní vyučování). Ve třídě bylo opět až 100 žáků. Náplň učitelských kurzů byla posílena o další hodiny hry na varhany a náboženství na úkor věd přírodních. Požadavky na učitelské vzdělání byly tedy opět sníženy.

2. 2. Stavba školy v r. 1869

Základní kámen nové školy byl položen a posvěcen 22. 4. 1869 za přítomnosti Martina Opelta, zástupce knížete Josefa Colloredo Mansfelda (majitele příškolených dvorů Ostrov a Vranov); místního faráře P. Františka Pecháčka a kaplana P. Františka Petříka; učitele Václava Králíčka; podučitele Františka Vyhlída; Jana Hrnčíře, předsedy MŠV; Jana Hofmana, představeného obce Meziříčí; Václava Dohnala, představeného obce Rohenice; stavitele Václava Hrubého z Opočna a mnoha jiných. Základní kámen byl umístěn do západního rohu budovy naproti kostelu. Slavnost byla zahájena mší a ukončena rakouskou státní hymnou. Před ukončením slavnosti promluvil František Drahorád, žák meziříčské školy. Protože počasí tomuto podniku přálo, mohla být budova školy 17. 10. 1869 posvěcena biskupským střídníkem P. Václavem Brandejsem a zdejším farářem P. Františkem Pecháčkem, i když dokončovací práce probíhaly až do prosince. Náklad stavby činil 10 180 zl., který zaplatili občané příškolených obcí a opočenský kníže, coby majitel dvorů Ostrov a Vranov v meziříčském katastru. Nová škola stála téměř na stejném místě jako původní dřevěná škola krytá šindeli. Tato byla však kamenná, krytá taškami.^{9[9]} V přízemí jednopatrové podsklepené budovy se nacházel dvoupokojový

---

^{9[9]} Jedná se o budovu dnešního obecního úřadu.

byt s kuchyní pro učitele, pokoj pro podučitele a komora s chlebovou pecí, v patře potom dvě třídy s toaletami pro děti.

Na jaře příštího roku byla z peněz poskytnutých na stavbu ohrazena ještě školní zahrada.

Podle popisu školy z r. 1876, který vypracoval na žádost OŠR v Novém Městě nad Metují řídící učitel Václav Králíček, tak jako ostatní řídící učitelé a ředitelé škol v novoměstském okresu, byla zdejší škola v porovnání s ostatními venkovskými školami na velmi dobré úrovni. V dotazníku se většina otázek týkala fyzického stavu školy. Víme tedy, že se poblíž školy nenacházela žádná hlučná živnost, která by děti rušila při výuce, pouze řeznictví a obuvnictví. Budova školy nesloužila jinému účelu. Byla vytápěna hliněnými kamny. Kromě toalet, kde byla cihlová podlaha, byly podlahy dřevěné. Do prvního patra se chodilo po širokých pískovcových schodech, které byly opatřeny zábradlím s kovovou mříží a zabezpečeno tak, že „se žáci po něm voziti nemohou“. Učebny byly vymalovány domodra. Učebna 1. třídy o 75 m² pojala kolem 150 žáků. V učebně 2. třídy o 56 m² pobývalo až 130 žáků.^{10[10]} V lavicích sedělo 11 až 12 žáků a na každého připadalo asi 35 - 40 cm šířky lavice. Lavice byly rozmístěny tak, aby denní světlo šlo od levé ruky k pravé, aby si děti nestínily. Zatím nebyly školní pomůcky ukládány do zvláštní, k tomu určené místnosti, i když pomůcek a knih od OŠR a místních obyvatel v této době rychle přibývalo. Škola měla k dispozici zahradu se studnou, cvičiště pro tělocvik však chybělo.

3. 3. Učitelé a organizace výuky

Vyučování v nové škole začalo hned v pondělí 18. 10. 1869, ale pouze v jedné třídě, protože lavice do druhé třídy byly dohotoveny až začátkem listopadu. 8. 11. se tedy mohlo začít vyučovat i v druhé třídě. V první třídě vyučoval podučitel František Vyhлід, ve druhé třídě provizor Václav Králíček. V 1. třídě se vyučovalo náboženství, čtení, psaní, počty, kreslení a zpěv. Postupně přibývalo dalších předmětů, mluvnice a pravopis, zeměpis, dějepis, tělocvik, písemné proslovení a tvaroznalství. Na podzim r. 1875 objednal mladší učitel Josef Kuřátko vajíčka bource morušového u hedvábnického spolku v Hradci Králové a zavedl na zdejší školu jeho pěstování. Tato výuka se mezi dětmi stala velmi oblíbenou. V únoru 1880 podala MŠR návrh na zavedení industriálního vyučování, které bylo povoleno OŠR od 1. 1. 1881. První industriální učitelkou se stala dcera učitele Václava Králíčka Marie. Na zdejší škole

---

^{10[10]} V průměru tedy připadalo 2 - 2,5 žáků na 1 m².

vyučovala 9 hodin týdně (3 hodiny ve třech odděleních) za roční mzdu 144 zl. Od školního roku 1910/1911 výuka ručních prací probíhala ve třech odděleních 3 hodiny a v jednom oddělení 4 hodiny týdně. V létě 1883 odešel po dlouholeté službě do penze řídící učitel Václav Králíček. Zatímním řídícím učitelem se stal Jan Pallas. Do konkurzu na uprázdněné místo se přihlásilo devět žadatelů: Karel Janků, učitel v Provodově; František Bárta, učitel v České Skalici; František Vokrouhlecký, učitel v Josefově; František Doležal, učitel v Úpici; František Falta, řídící učitel v Nahořanech; Emanuel Heller, řídící učitel ve Studnici; Josef Roušar, učitel v Dobrušce; Jan Pallas, učitel v Meziříčí a Jan Rolčík, řídící učitel v Ohnišově. Na zasedání MŠR 13. 11. 1883 byli na tento post zvoleni na prvním místě Josef Roušar, na druhém místě František Falta a na třetím místě František Doležal. Řídícím učitelem byl nakonec 22. 12. 1883 ustanoven Josef Roušar. Správu školy převzal 26. 7. 1884. Zatímní řídící učitel Jan Pallas odešel do školy v Borové v náhodském okrese. Nařízením OŠR měl být školní rok zakončen veřejnými závěrečnými zkouškami. Ty se konaly 29. 7. 1885 za předsednictví Václava Prokopa, starosty obce. Kvůli nezájmu rodičů se několik let závěrečné zkoušky nekonaly. Na konci školního roku 1888/1889 opět proběhla veřejná závěrečná zkouška, která se od té doby opakovala téměř každý rok. Obvykle se u této příležitosti konaly i výstavy ručních prací. Mimoto byly děti v červnu zkoušeny v kostele z náboženství. Zpočátku rodiče o tyto zkoušky nejevili velký zájem, kromě členů MŠR chodilo jen málo pozvaných. V dalších letech se ovšem tyto zkoušky osvědčily a přítomných rodičů přibývalo. Učitelé se pravidelně scházeli na poradách. První zápisy se dochovaly z r. 1886, ale porady se konaly již dříve. Zpočátku byly velmi nepravidelné, podle potřeby. Později je však řídící učitel svolával pravidelně jednou za měsíc. Obvykle se tam řešily každodenní problémy i dlouhodobé závady např. na budově. Mezi ty každodenní starosti patřilo zdvořilé zdravení, některé děti do školy chodily nerady, a tak to dávaly učitelům najevo. Ve zdejší obci hnízdilo mnoho ptáků, žáci byli tedy poučováni o významu některých z nich. Tato praktická výuka byla velmi oblíbená, a proto učitelé žádali OŠR o povolení vyučovat v přírodě, na procházkách. Svolení dostali. Často potom chodili s dětmi do Zbytek. Zdejší kaplan P. Čerovský měl problémy s rodiči, kteří si stěžovali, že v dětech probouzí náboženskou nesnášenlivost. Na učitelské poradě v březnu 1886 byly P. Čerovskému vytknuty nedostatky ve výuce, on však měl „za to, že by se snížil, kdyby on co kaplan plniti měl usnešení konference učitelské“, z porady odešel. Nikdo mu nebránil, když po několika měsících, na konci školního roku 1885/1886 požádal o přeložení do města. Jeho nástupcem se stal P. Josef Kašpar. V Meziříčí se

opravdu ujal duchovní správy. Usiloval o zvelebení kostela a duchovního života meziříčských, na což starý farář P. Jan Jelínek již nestačil. S nadšením školní děti zapojil do kostelního zpěvu. Jeho snahy měly ohlas i mezi rodiči. Rolník Josef Mňuk dokonce věnoval celkem 5 zl. na nákup zpěvníků pro chudé děti. K velkému zklamání byl P. Kašpar po roce přeložen do Dobrušky. Řídící učitel musel velmi často řešit spory kvůli špatné docházce dětí do školy. Do takového sporu se dostal v r. 1886 i Josef Roušar se sedlákem Václavem Šubrtem st. Ten neohlásil školou povinnou K. Holečkovou z Jasenné, kterou najal jako pomocnici. Celá záležitost se nakonec řešila u soudu pro přestupek na cti utrhaní. Pravděpodobně šel řídící učitel za zmíněným Václavem Šubrtem a chtěl mu připomenout jeho povinnosti (zapsat dívku do školy). Václava Šubrtu příliš nenadchla myšlenka, že by měl dívku posílat do školy a obírat se tak o levnou pracovní sílu. Mezi lidmi Josefu Roušarovi řekl, že je „trouba hloupá“. Po žádosti o omluvu mu Václav Šubrt odpověděl, „ať mě v prdel políbí, to bude mít zadostučinění“. Tím se podle rozsudku c. k. okresního soudu na Opočně Václav Šubrt dopustil přestupku veřejné nadávky. Musel zaplatit pokutu 15 zl. do meziříčské pokladny chudých a náklady řízení. Ještě jednou se dostal Josef Roušar do sporu s místním rolníkem, tentokrát Františkem Malým. Co se vlastně stalo a proč se tento spor dostal až k soudu nevíme. Účastníky jednání na straně žalující však byli i učitelé Václav Uhlíř a Jan Balcar a manželka Josefa Roušara Kateřina. Pro urážku na cti, urážku veřejného úředníka a vměšování se v úřední výkon byl František Malý odsouzen k třem týdnům vězení se třemi půsty. Od školního roku 1889/1890 evangelický farář z Kláštera P. Oskar Opočenský vyučoval na meziříčské škole evangelické náboženství. MŠR a obecní zastupitelstvo společně rozhodli od školního roku 1899/1900 přijmout školníka-strážníka v jedné osobě s platem 260 zl. ročně a domkem na školní zahradě. Prvním školníkem se tedy stal Bedřich Macek. Po několika napomenutích za neslušné chování, především jeho ženy, MŠR Bedřicha Macka propustila. Na podzim 1908 odešel ze služby školník Karel Novotný, snad kvůli stížnostem rodičů i učitelů na nevytápěné třídy a nečistotu ve škole. Od 1. 10. 1908 zastával službu školníka-strážníka Josef Hejzlar. Pravděpodobně byl mnohem pečlivější ve svých povinnostech, protože od jara 1910 dostával vyšší mzdu (310 K). Od školního roku 1901/1902 rabín Adolf Fischer z Dobrušky vyučoval jednou za čtrnáct dní židovské náboženství. Vzhledem k tomu, že několik let vyučoval pouze jedno až tři děti, řídící učitel doporučil rodičům, aby svým dětem od školního roku 1911/1912 zajistili náboženskou výuku jiným vhodným způsobem. Židovská komunita v Meziříčí vlastně neexistovala. Když r. 1885 koupila místní cukrovar fa Nathan Hellmann z Vídně, přistěhovala se do

Meziříčí židovská rodina správce cukrovaru. Většinou se volby do obecního zastupitelstva, do říšské rady, později do Národního shromáždění konaly ve škole, proto mívaly děti prázdniny a učitelé zasedali ve volebních komisích.

4. 4. Správa školy a úpravy školní budovy

Ač byla nová škola otevřena na podzim 1869, stavební práce kolem školy pokračovaly neustále. R. 1873 Josef Němeček, rolník a majitel továrny na lepenku, vyhloubil na školní zahradě studnu. Byl dostavěn také dřevník. Později byla na zahradě postavena ještě tělocvična s bradly, hrazdami, kruhy a žebříkem. OŠR povolila na žádost obyvatel samot Luka a Kopec (Malé Meziříčí) patřící do meziříčského katastru od školního roku 1875/1876 přískolení ke škole v Králově Lhotě. Lhotecká škola byla pro tyto samoty blíž a cesty v zimě byly schůdnější. K 1. 1. 1880 byla škola rozšířena na trojtřídní. Do té doby bylo nutné vytvořit prostory pro novou třídu. Předpokládalo se, že se škola ještě v budoucnu rozšíří, takže byly přistavěny dvě školní místnosti, v každém podlaží jedna a další toalety. Stavbu prováděli Jan Špaček a Josef Uhlíř, rolníci z Meziříčí, od dubna do listopadu 1879 nákladem 6 118 zl. 46 kr. Vyučování ve třetí třídě začalo však až 21. 1., kdy na své místo nastoupil zatímní podučitel Viktor Vach. K 1. 1. 1882 byla škola na žádost MŠR rozšířena o další třídu. R. 1885 byl byt učitele přestěhován do obecního domu a v uvolněných prostorách školy vznikla sborovna a kabinet. Počátkem školního roku 1887/1888 začala MŠR na návrh OŠR jednat o zřízení páté třídy. Pro další třídu byla vyklizena, upravena a zařízena jedna místnost v obecním domě (dostavěném r. 1884) nákladem 137 zl. Úředně otevřena byla 1. 1. 1889. V dubnu a v květnu 1889 byly upraveny pozemky kolem školy na zahradu pro praktickou výuku. V červnu 1891 navrhla OŠR rozšířit meziříčskou školu o šestou třídu. MŠR tento návrh z finančních důvodů nepřijala, pokládala školu za vyhovující, i když byly třídy přeplněné a učitelé se nemohli dětem dostatečně věnovat. Zřízení další třídy na sebe však nenechalo dlouho čekat. K 1. 1. 1893 bylo pro 434 dětí otevřeno šest tříd. I tak pravděpodobně nemohli učitelé pracovat, jak by si přáli. Nábytek pro novou třídu, upravenou o prázdninách r. 1892 z původní sborovny a komory, vyrobil J. Černý z Královky Lhoty. Pro tak velký počet dětí přestávala být meziříčská škola vyhovující. Rohenický starosta usiloval o zřízení vlastní školy, protože náklady v Meziříčí neustále rostly bez očekávaného výsledku. Na stížnost správce školy Josefa Roušara přijeli v březnu 1895 Jan Neuhold, okresní hejtman, OŠI Jan Pelikán, okresní lékař Jan Rattay a další povolání, aby zkontrolovali školní budovu. Zkonstatovali, že žádná místnost, včetně kabinetů, nevyhovuje svému účelu a

doporučili důkladně zrekonstruovat stávající budovu nebo začít stavět budovu novou. S výsledkem šetření souhlasil i místní školní dozorce Jan Rohlena. Návrh komise podpořilo ředitelství meziříčského cukrovaru, který nesl třetinu nákladů na školu. Zbývající dvě třetiny připadaly na majitele dvorů Ostrov a Vranov, tj. opočenského knížete, a na občany příškolených obcí. Ti však o jakýchkoli úpravách nechtěli ani slyšet. Rohenický starosta navíc požádal o odškodnění. OŠR v Novém Městě nad Metují rozhodla zřídit jednotřídní školu v Rohenicích s tím, že v Meziříčí zůstane šestitřídní škola. ZŠR zřídila v Rohenicích jednotřídní školu od školního roku 1896/1897. Roheničtí žádali o zřízení vlastní jednotřídní školy již v lednu 1873. Kvůli malému počtu žáků tuto žádost však OŠR zamítla. Děti docházející do meziříčské školy z Rohenic a některé děti z Rohenic od nynějška navštěvovaly školu v Rohenicích. Bylo tedy rozhodnuto, že se v Meziříčí sníží počet tříd na pět, i přesto že skutečný počet dětí klesl jen o patnáct (z 380 v r. 1895/1896 na 365 v r. 1896/1897). Meziříčtí se již dříve vyslovili pro školu v Rohenicích, jen pokud nebude snížen počet tříd v Meziříčí. I když se meziříčská MŠR proti tomuto rozhodnutí odvolala až k ministerstvu duchovních záležitostí a vyučování, neuspěla. Správcem rohenické školy byl zatím ustanoven meziříčský učitel Josef Kulhánek. O adaptaci školní budovy, kterou nařídila okresní komise po návštěvě školy na jaře 1895, se v Meziříčí začalo jednat až v březnu 1899. Školní budovu tehdy prohlédli členové obecního zastupitelstva, MŠR a K. Schulz, knížecí stavitel z Opočna. Na schůzi MŠR 10. 5. byl přijat Schulzův plán na přestavbu školy, který počítal s částkou 5 000 zl., přestože správce školy Josef Roušar upozorňoval na nedostatky návrhu a zasazoval se o stavbu nové školy. V 1. třídě a ve sborovně byly vyměněny podlahy napadené houbou. Špatná a nefunkční okna byla opravena. Klenutá okna vystřídala okna obdélníková. Byly instalovány splachovací záchody. K provedení oprav se přihlásilo 13 řemeslníků. Zednické a kamenické práce provedl Jan Černý z Opočna, tesařské Karel Joneš z Jasenné, klempířské Václav Hubáček z Opočna a truhlářské práce Adolf Herout také z Opočna. Po těchto opravách ještě Jan Černý z Opočna a Karel Joneš z Jasenné na školní zahradě postavili domek pro školníka a kůlnu. Správce školy byl přestěhován do bytu v obecním domě. Ve škole byly umístěny všechny třídy, včetně páté, která byla do té doby v obecním domě. Během adaptace probíhalo v 1. a 2. třídě jen polodenní vyučování. Protože se přestavba protáhla, musel být nový školní rok zahájen až 23. 10. 1899 (obvykle školní rok začínal 15. - 17. 9.). Aby měly děti vůbec nějaké prázdniny, správce školy požádal OŠR o ukončení školního roku k 4. 8. 1900 a ta mu vyhověla. Po součtu všech výdajů na opravu školy se zjistilo, že plánovaný náklad byl překročen o více

než 3 500 zl., tzn. o více než 70 %. Celkový náklad na přestavbu školy a stavbu domku pro školníka se vyšplhal na 15 711 K 26 h. Po požáru v americkém Clevelandu na počátku r. 1908, kdy ve škole uhořelo několik desítek dětí, OŠR v Novém Městě nad Metují nařídila místním školním radám, aby upravily otevírání dveří na školách směrem ven. MŠR v Meziříčí tento příkaz odložila. Své rozhodnutí odůvodnila dostatečným počtem východů ze školní budovy (3 východy), širokými chodbami, ale také tím, že učitelé spolu s žáky pravidelně nacvičují evakuaci ze školy, která trvá jen několik minut. Brzy však dva východy opravdu nechala upravit. Učitelé požadovali zřízení speciální pomocné třídy, do které by byli zařazeni slabší žáci, s nimiž je potřeba pracovat v menším počtu a v jiném tempu. Z finančních důvodů byl tento záměr zamítnut. Pravděpodobně by se musela přistavět učebna nebo upravit některá z prostor v obecním domě - problémy s nedostatkem místa a nevyhovujícími učebnami tu trvaly již mnoho let - a přibrat další učitelkou sílu. To by byl pro MŠR, resp. obecní zastupitelstvo a místní občany jistě citelný zásah do jejich portmonek. Od školního roku 1909/1910 byla otevřena dívčí pobočka 5. třídy. Protože v 5. třídě bývalo přes sto žáků, bylo každoročně povoleno její otevření až do zřízení měšťanské školy v r. 1920, kam pak přešla část dětí z obecné školy. Někteří žáci začali později docházet na měšťanskou školu do Opočna, i tak v 5. třídě zůstávalo kolem osmdesáti dětí. Navrženou učebnu, původní kabinet a sborovnu, prohlédla okresní komise. Zjištěné vady, především nedostatek světla, byly do měsíce odstraněny. Po schválení nové učebny a přijetí učitelky Emílie Vaškové mohlo 8. 11. 1909 začít vyučování. Zrušený kabinet a sborovna byly přesunuty do obecního domu. Přestože jednotlivé učebny byly schváleny, škola jako celek byla umístěna ve dvou budovách a omezovala práci učitelů i dětí. Neustálým přenášáním se pomůcky ničily, a tak se učilo více bez pomůcek. Pravidelně od r. 1910 při každé inspekci upozorňoval OŠI na nedostatky školy, především na nedostatek místa, špatné vybavení nebo osvětlení. Nepochopitelně se potom jeví snaha zřídit v Meziříčí živnostenskou školu. Nicméně myšlenku, aby se žáci vzdělávali v dalších kurzech, podporovali i místní živnostníci, kteří uspořádali ve škole výstavu. MŠR už na jaře 1913 slíbila, že se postará o stavbu nové budovy, z finančních důvodů se ovšem velmi dlouho odkládala.

5. 5. Vybavení školy

Meziříčská škola byla zpočátku velmi špatně vybavena učebními pomůckami. Většinu peněz získaných ze vstupného na žákovská představení a besídky učitelé investovali do nákupu map, atlasů, knih a jiných pomůcek. Na začátku roku

obvykle posílala OŠR učebnice pro chudé děti. Mimořádně získávala škola od OŠR i jiné vybavení, např. r. 1871 hláskovací tabulky, mapu východní a západní polokoule, velké mapy Evropy a Rakousko-Uherska, r. 1873 tabulky k převádění na metrickou míru a vzorová měřidla. V dalších letech se školní kabinet rozrostl ještě o nástěnné obrazy savců, ptáků, obojživelníků a ryb, léčivých a jedovatých rostlin, Celsiův a Fahrenheitův teploměr, anatomické tabulky...Velkou část své knihovny, včetně skříně na knihy věnoval škole při odchodu na odpočinek v listopadu 1871 P. František Pecháček, jenž školu značně podporoval i po svém odchodu do Dobrušky. Školu knihami obdarovávali i další místní obyvatelé (mlynář Jan Hrnčíř, rolník Jan Baše). Od r. 1877 zdejší občanská záložna dávala část svých zisků ve prospěch školní knihovny. V letech 1878 - 1882 fa Eichmann z Hostinného věnovala škole každý rok 100 - 300 různých sešitů. V letech 1891 - 1898 papírenské výrobky škole zdarma dodávala pražská fa Alois Hynek. V letech 1882 a 1885 byly opraveny původní lavice, ještě ze staré školy, které byly umístěny ve 3. a 4. třídě. R. 1904 Jan Valášek z Roheniček vyrobil nové lavice do 5. třídy. Na konci r. 1904 byla nově zinventarizována knihovna. Původně obsahovala 520 knih. Opotřebované knihy byly vyřazeny. Nová žákovská knihovna obsahovala 172 děl v 202 svazcích. Pohádkami se učitelé snažili u dětí zvýšit zájem o čtení. Kromě toho pořádali s Čtenářskou besedou pro starší děti přednášky, v březnu 1907 o rozsáhlém díle Augusta Sedláčka *Hrady, zámky a tvrze Království českého*. Škola do své sbírky získala nerosty ze železných dolů v Nučicích. R. 1909 se škola po mnohaletých prosbách dočkala nového harmonia, které dodala fa Jan Tuček z Kutné Hory. Místní kroužek střelců přispěl 100 K. Zbytek uhradila MŠR z rozpočtu na školu, takže ve školním roce 1908/1909 nemohly být nakoupeny ani knihy do školní knihovny, ani nové učební pomůcky. Ve školním roce 1912/1913 žádala škola o výměnu některých pomůcek a dokoupení dalších, především tělocvičné nářadí a pomůcky pro výuku přírodopisu, zeměpisu a fyziky. Čas od času se Meziříčtí rozhodli pomoci škole, ať už veřejnými sbírkami nebo jednotlivě. Sbírkami se konávaly buď v cukrovaru nebo v kostele, většinou ve prospěch chudých žáků. Celkem pravidelně obdarovávali bohatší sedláci nebo živnostníci chudé děti látkami nebo obuví (kupec Gustav Zohorna, po válce obchodník Jan Kudera). Na přelomu století přispívalo vedení cukrovaru na školní potřeby pro děti svých zaměstnanců. Zcela ojedinělá byla však závěť z r. 1892, v níž chalupník Tobiáš Němeček odkázal meziříčským chudým 600 zl. Z této sumy bylo 60 zl. věnováno chudým dětem na šaty. Z pokladny chudých pomáhala financovat potřeby dětí i obec. Přispívala především o Vánocích. Několikrát MŠR navrhovala, aby byly všem dětem hrazeny

učební pomůcky z rozpočtu obce. Učitelé v r. 1901 spočítali náklady na pomůcky pro všechny děti na 879 K 50 h. Až od r. 1906 dostávaly všechny děti základní potřeby zdarma.

6. 6. Mimoškolní aktivity a výlety

Učitelé s dětmi pořádali během roku deklamovací besedy pro rodiče, jejichž výtěžky byly ukládány do místní záložny. Z nich se platily různé školní pomůcky a výlety. Pokud je známo, první deklamovací beseda proběhla v květnu 1870. Z 10 zl. vybraných na vstupném byly koupeny Studničkovy mapy Čech, Moravy a Slezska. Téměř každoročně se besedy opakovaly, v letním období za příznivého počasí na některé zahradě, v zimě obvykle v hostinci Jana Hofmana. Kromě recitací básní děti zpívaly a hrály krátké divadlo. V listopadu 1875 na jedné takové besedě poprvé v Meziříčí zazněla píseň *Kde domov můj* z Tylovy hry *Fidlovačka aneb žádný hněv a žádná rvačka*. Se souhlasem knížecích správců pořádali učitelé s dětmi v srpnu 1878 slavnost na louce u knížecího dvora Ostrova. Děti byly obdarovány od velebného pána perníkem, ovocem a nezbytným pivem. Deklamovací besedy se postupem času přeměnily na žákovská představení. Před Vánoci r. 1881 nacvičily děti hru *Král liliputánský*, kterou sehrály pro veřejnost se ziskem 41 zl. 94 kr. Správce cukrovaru Václav Jarkovský a cukrmistr J. Smola za odměnu podělili děti perníkem a cukrovím. R. 1883 nacvičily hru *Dráteníček aneb Spoctivostí nejdál dojdeš* ve prospěch školních pomůcek. V říjnu 1884 uvedly školní děti „na prknech“ místního ochotnického spolku hru OŠI J. K. Hraše *Láska k vlasti*, v hlavních rolích M. Zákravská, V. Šolc a J. Hojný. Na harmonium doprovázel řídící učitel Josef Roušar. V dubnu 1886 sehráli děti představení *Krakonoš* ve škole v Králově Lhotě pro tamní děti. Během osmi let (1881 - 1889) nacvičili žáci pod vedením Františka Svobody a Otakara Rubeše s obrovským úspěchem i finančním ziskem šest her. Poslední tři roky hrály děti odpoledne pro spolužáky, večer potom pro rodiče. Tato žákovská představení mohla být uvedena pouze se souhlasem OŠR. Představení hry *Krasata* plánované na duben 1888 podle jakéhosi nařízení ZŠR povoleno nebylo. Po roce ředitelství školy svoji žádost opakovalo a OŠR povolila představení sehrát. Po dlouhé odmlce děti sehrály o Vánocích 1905 Amerlingovu hru *Jesličky* pod vedením P. Josefa Kavy. Výnos byl uložen do občanské záložny a později použit na nákup harmonia pro školu. V dalších letech děti hrály divadlo stále méně. Většinou byla zábava pro děti organizována v rámci dětského dne nebo při cvičení sokolů. Poslední žákovské divadlo sehrané před válkou byl *Otesánek* v březnu 1912 pod vedením zkušeného Václava Poledne (ochotník-režisér). Od 90. let organizovali

učitelé pro děti výlety. S mladšími dětmi chodili na pěší výlety do blízkého okolí, se staršími vyjížděli vlakem nebo povozy do Ratibořic, do Náchoda, ale i na výstavy do Prahy na dva až tři dny. Na takové výlety ovšem nebyla schopna MŠR poskytnout dostatek peněz a chudší děti by se jich nemohly zúčastnit. Obvykle proto přispívalo ředitelství meziříčského cukrovaru, divadelní jednota, zámožnější jednotlivci nebo mezi lidmi probíhaly sbírky. Velmi často přispívali také meziříčtí faráři a kaplani. V červenci 1893 se učitelé s dětmi vydali vlakem na výlet do Teplic. Ředitelství drah v Hradci Králové poskytlo slevu na jízdném, ředitelství meziříčského cukrovaru a MŠR věnovaly celkem 20 zl. pro nemajetné děti a majitel teplického panství snížil vstupné na 10 kr., takže se mohly zúčastnit všechny starší děti. Po Teplických skalách je provedl člen turistického klubu. V červenci příštího roku jeli učitelé Josef Roušar, František Svoboda a Jan Balcar s vybranými staršími dětmi na národopisnou výstavu do Prahy. Za tři dny prohlédli i nejvýznamnější pražské památky. Od poloviny 90. let se chodilo na výlety pravděpodobně jen do blízkého okolí. Na jaře 1908 jelo 32 dětí s Josefem Šubrtem na výstavu obchodní komory do Prahy. Chudým dětem přispěla MŠR a dělníci cukrovaru věnovali 30 K z výtěžku zábavy po ukončení kampaně. Tento výlet byl opět na dlouhou dobu poslední. Povinné byly oslavy panovníckých výročí. V dubnu 1879 byly u příležitosti oslav stříbrné svatby (25 let) císaře Františka Josefa I. a císařovny Alžběty zasazeny u školy 2 lípy. Děti také dostaly knížku *František Josef I. - Obraz jeho života*. V květnu 1881 probíhaly podobné oslavy na počest sňatku následníka trůnu Rudolfa s belgickou princeznou Štěpánkou. Všechny podobné oslavy v této době zajišťoval na své zahradě hostinský Jan Hofman. Při úmrtí člena císařského domu se děti účastnily smutečních bohoslužeb. V r. 1870 se v Novém Městě nad Metují konala 1. okresní učitelská konference, které toho roku předsedal OŠI Tomáš Vorbes. Na těchto konferencích se každoročně scházeli učitelé z celého novoměstského školního okresu a jednali o organizačních problémech škol, o platových poměrech učitelů, ale byly přednášeny i různé odborné referáty k jednotlivým učebním předmětům, pedagogice a didaktice. R. 1874 se učitelská konference zabývala např. tvořením přechodníku a výukou ženských ručních prací na venkově. R. 1875 si učitelé v rámci konference prohlédli výstavu prací žáků z celého okresu. Porady se zabývaly i vztahem školy k rodičům, diskutovalo se na téma tělocvik bez tělocvičny atd. Okresní učitelská konference byla povinným sdružením učitelů všech škol politického, tj. školního okresu. Vedle ní působily i další učitelské organizace. Na Náchodsku a Novoměstsku se učitelé sdružovali do učitelské jednoty Komenský, na Dobrušsku a Opočensku do učitelské jednoty Budeč. Učitelské jednoty byly zřejmě

lépe organizované a dobrovolnost těchto sdružení zajišťovala vyšší pracovní nasazení. Pro osvětovou činnost měly mnohem větší význam než OŠR a učitelské konference. Učitelská jednota Budeč Opočenská vznikla v r. 1876.^{11[11]} Členové Budče se scházeli jednou až dvakrát do roka v některé škole na Opočensku nebo Dobrušsku. Za své cíle si ve stanovách tento spolek vytkl vzdělávat své členy pedagogickými, didaktickými a odbornými přednáškami a rozpravami, hájit zájmy učitelů a škol. Schůze Budče byly často tématické - o výchově dětí, o telegrafu, o národopisné výstavě, o potřebě školní zahrady, o zalidnění Čech, o vztahu zeměpisu k dějepisu aj. Na podzim 1886 se např. zabývali Rukopisy královédvorským a zelenohorským a přiklonili se k názoru, že jde o falza. Mezi prvními se do Budče přihlásil i Josef Roušar, tehdy ještě působil v Dobrušce. Připravil několik přednášek.^{12[12]} Práce v Budči se účastnili i další meziříčtí učitelé, František Svoboda, František Pultr, Václav Koubek, Josef Kulhánek aj. Budeč také zajišťovala pro školy z vlastních prostředků učební pomůcky. Meziříčské škole r. 1886 věnovala osm fyzikálních přístrojů. Přestože učitelské jednoty nebyly politickými organizacemi, ale snad právě proto, že byly organizacemi sdružujícími společensky velmi aktivní občany, projevovaly se podle určitých konvencí. K třisetletému výročí narození Jana Ámose Komenského uspořádaly učitelské jednoty Budeč a Komenský v březnu 1892 slavnostní schůzi v Náchodě. Školní slavnosti k památce této významné osobnosti však byly zakázány. MŠR v Meziříčí proto rozhodla připomenout svátek již 27. března večer hudbou a ohňostrojem. Ředitel cukrovaru věnoval 10 zl. na zakoupení obrazu J. Á. Komenského a 60 brožur s jeho životopisem. Učitelé v Meziříčí byli velmi aktivní. Josef Kuřátko r. 1876 založil meziříčský divadelní spolek. Výnos z první hry *Nehas, co tě nepálí*, kterou ochotníci sehráli, věnovali škole. Členy se později stali Václav Poledne, který působil hlavně jako režisér, Karel Dvořák ad. Učitelé se podíleli i na vzniku Čtenářské besedy r. 1895 - 1896. Prvním jednatelem se stal učitel Jan Balcar. Plnila funkci první osvětové instituce v Meziříčí. V létě 1899 mimo jiné pořádala přednášku o včelařství pro zimní hospodářskou školu v Opočně. Řídící učitel Josef Roušar daroval

---

^{11[11]} Původně byli učitelé opočenského okresu členy učitelské jednoty Komenský v Náchodě. Kvůli velké vzdálenosti a špatnému dopravnímu spojení se nemohli účastnit schůzí a práce v jednotě tak, jak by si bývali přáli. Na konci srpna 1876 učitelé opočenské měšťanské školy obeslali své kolegy z okolí a pozvali je na schůzi. V Opočně se 4. 10. 1876 sešlo 32 učitelů, mezi nimi i tehdejší meziříčský řídící učitel Václav Králíček, a ustavili učitelskou jednotu Budeč Opočenská. O dva týdny později přijali stanovy spolku. V prosinci okresní úřad v Novém Městě nad Metují schválil tyto stanovy a spolek povolil.

^{12[12]} Přednášky O vyučování písmu latinskému, Má-li se země- a dějepisu na vyšším stupni vyučovati souběžně nebo postupně, Z praxe včelařské a ukázka s žáky Vyučování zpěvu ve třídě nejvyšší.

opočenské škole jeden roj z místního školního včelína. Čestným členem byl jmenován básník Svatopluk Čech. Většina učitelů si doplňovala své znalosti na různých kurzech pořádaných obvykle odbornými školami. Josef Roušar absolvoval v srpnu 1886 týdenní zahradnický kurz na střední hospodářské škole v Chrudimi. získal tak znalosti z oblasti štěpařství, chmelařství, vinařství, sadařství a zelinářství. August Petrák se zúčastnil v srpnu a září 1891 podobného kurzu v Písku.

7. 7. Zdravotní péče

Běžně se mezi dětmi objevovaly spalničky, spála, neštovice a jiné dětské nemoci. Někdy šlo o ojedinělé výskyty, jindy o epidemii, při níž bylo nutné školu nebo alespoň některé třídy uzavřít a vydezinfikovat. Čas od času nařídila MŠR dezinfikovat školu preventivně. V červenci 1874 dostaly školní děti osypky.^{13[13]} MŠR vyhlásila letní prázdniny. V té době přijel na inspekci OŠI Jan Hraše. Nejdříve byl pokárán místní školní dozorce Václav Šubrt, poté obdržela celá MŠR písemnou důtku, protože nebyla oprávněna zastavit vyučování.

V listopadu 1885 v Meziříčí a okolních obcích vypukla epidemie spály a záškrtu. Dva žáci z Rohenic zemřeli. Josef Dvořák, lékař z Opočna, vyšetřil všechny žáky a doporučil uzavřít a dezinfikovat školu. Do 1. 1. 1886 byla tedy škola uzavřena. R. 1903 si v Meziříčí otevřel praxi MUDr. Rudolf Silvar a byl zde zřízen lékařský obvod. MUDr. Silvar od r. 1907 zasedal v MŠR. O děti pečoval nejen jako lékař, ale i z titulu školního dozorce. V dubnu 1908 žádal MŠR, aby chlapci mohli cvičit v Sokole pod vedením učitele Václava Poledne. V červnu 1907 bylo poprvé očkováno proti neštovicím 36 dětí. Když se na podzim začala z Vídně šířit epidemie, MUDr. Silvar očkoval dalších 92 dětí. Očkování dětí nebylo zpočátku jednoduché. V dubnu 1910 přišlo k očkování z 50 pozvaných dětí jen 23. V červnu 1914 se však dostavilo již 47 pozvaných z 64 dětí a 23 dětí dobrovolně.

8. 8. Škola za Velké války

Koncem července 1914 přijeli do Meziříčí důstojníci z Josefova a zabrali školu pro čtyři kolony dělostřeleckých muničních záložníků (500 až 600 mužů). Školu vyklidili do konce srpna a odjeli na ruskou frontu. Uvažovalo se, že by se škola vůbec neotevřela. Muži odešli na frontu a děti musely pomáhat v hospodářství. Nakonec byla škola přece jen otevřena. Ze zdejší školy sice nebyl zatím povolán žádný učitel do vojenské služby, ale učitelka Františka Tomková a učitel Josef Grim byli přeloženi na výpomoc do Nového Města nad Metují. Do školy se jako

---

^{13[13]} V té době školní rok začínal v polovině září a končil na začátku srpna.

dobrovolník přihlásil absolvent hradeckého pedagogia Karel Dvořák, kterému byla až dodatečně z rozpočtu MŠR vyplacena odměna. Tento stav však netrval dlouho. Na konci února byl Karel Dvořák odveden a ve škole od 1. 3. 1915 zbyli čtyři učitelé na šest tříd. V 1. a 5. třídě se tedy vyučovalo obden. Na žádost MŠR se Františka Tomková, učitelka 5. dívčí třídy, vrátila na počátku školního roku 1915/1916 na zdejší školu. V březnu 1916 odešel Václav Poledne do rohenické školy jako zástupce nemocného řídicího učitele Josefa Kulhánka. Do konce roku pak zůstali na škole opět jen čtyři učitelé - řídicí učitel Josef Roušar, třídní učitel ve 2. třídě, třídní v 1. a 4. třídě Jan Vávra, August Petrák v 5. chlapecké třídě a Františka Tomková ve 3. a 5. dívčí třídě. S výukou ve 4. třídě pomáhali Janu Vávrovi všichni kolegové. V prosinci 1916 byl Jan Vávra povolán do Vysokého Mýta k odvodu. Odveden pro plicní chorobu nebyl. Po návratu se ovšem jeho nemoc zhoršila a navíc se nervově zhroutil. OŠR tedy poskytla Janu Vávrovi zdravotní dovolenou. Na šest tříd nyní zbyli tři učitelé. Řídicí učitel Josef Roušar vyučoval v 1. a 2. třídě, August Petrák ve 4. a 5. chlapecké třídě a Františka Tomková ve 3. a 5. dívčí třídě. Muselo být zavedeno vyučování jen každý druhý den. Tento stav byl OŠR schválen 7. 2. 1917. Přišla tuhá zima. Nedostávalo se ani uhlí na topení, ani petroleje na svícení. Proto bylo zastaveno vyučování úplně, poprvé 5. - 8. 1., podruhé 4. 2. - 29. 4. V příštím roce, aby nemuselo být zastaveno vyučování, poskytl cukrovar dostatek uhlí. Na počátku školního roku 1917/1918 již Jan Vávra opět převzal 3. a 5. chlapeckou třídu. Jediný vyučoval obden. Františka Tomková spojila výuku ve 4. a 5. dívčí třídě. MŠR již v létě žádala o přidělení učitelů Václava Poledne a Josefa Grima zpět na zdejší školu, bohužel bezúspěšně. Chybějící učitelé přišli až na počátku dalšího školního roku. Zpět se vrátil Václav Poledne. Nově byla na zdejší školu ustanovena Marie Petráková, dcera učitele Augusta Petráka, jako výpomocná učitelka za Josefa Grima, nyní správce školy v Osečnici. Za nemocnou industriální učitelku Annu Fryntovou přišla do Meziříčí Marie Rotterová. Od 1. 5. do 30. 9. 1916 byl poprvé v českých zemích zaveden letní čas, a to i ve škole. Učitelé si však stěžovali, že děti chodí do školy pozdě a nevyspalé. Proto se ve škole čas posunul zpět o dva týdny dříve. Následujícího roku zdejší učitelé odmítli letní čas zavést. Zřejmě nevyhovoval mnohým. Letním časem se totiž řídila jen pošta a cukrovar. Během války byl učitelský sbor nucen vyvíjet různou, pro válku nutnou činnost. Učitelé byli členy různých komisí. Asistovali např. při rekvizicích obilí r. 1916 a 1917. Podíleli se na sběru kovů, plodů a bylin. Jako dobrovolníci Červeného kříže sbírali oblečení a obuv pro osoby postižené válkou. Od r. 1916 škola pracovala téměř výhradně pro rakouskou válečnou propagandu. Kombinace barev bílé,

červené a modré na čemkoli byla zakázána. Ze školy musely být odstraněny symboly byť jen zdánlivě připomínající České království. Z toho důvodu bylo zničeno mnoho učebnic, které před válkou vídeňské úřady povolily. Po školní mši vždy povinně zazněla 1. sloka rakouské hymny. Ve zprávě pro OŠR o vlivu válečných let na školu si řídící učitel stěžoval na nedbalou docházku, nedostatek učebnic a slabikářů, neustálé oslavy vítězství a špatný stav budovy. Již v r. 1916 učitelé požadovali na MŠR, aby nechala opravit lavice, ztrouchnivělé podlahy a okna.

Spolu s žáky učitelé přispívali nadaci České srdce, která se od r. 1917 starala o výživu obyvatel špatně zásobovaných velkých měst. Intenzivně pečovala především o děti. P. Václav Buřil uspořádal v dubnu 1918 pěveckou a hudební akademii, jež pro tuto nadaci vynesla 2 000 K. Obec a občanská záložna přispěla až do částky 5 000 K. Část výtěžku byla poskytnuta na hudební nástroje pro další podobné podniky.

Z iniciativy Českého srdce přijelo v létě 1918 do Meziříčí 23 dětí, většinou z Prahy, na zotavenou. Některé děti se nechovaly příliš slušně a byly spíše na obtíž, proto byly poslány zpět k rodičům. Některé rodiny však navázaly přátelství, která trvala celá léta.

Na samém konci války propukla po celé Evropě pandemie španělské chřipky. Objevila se i zde. Na nátlak obvodního lékaře Rudolfa Silvara OŠR přerušila v říjnu a listopadu 1918 výuku.

9. 9. První poválečná léta

První zprávy o vyhlášení samostatnosti přijali Meziříčtí rozpačitě. Po zprávách ze 14. října byli lidé skeptičtí a oslavovat se začalo až 29. 10. 1918, kdy přišly do Meziříčí na poštovní úřad ověřené zprávy. Nadšení a očekávání věci příštích se přímo vznášelo ve vzduchu. Během dne se objevily na některých budovách červenobílé prapory, na obchodě Václava Kudery, na kovárně, na hostincích Na Staré a Na Sále. Meziříčtí učitelé skládali 9. 12. 1918 na učitelské poradě v Novém Městě nad Metují slib věrnosti Československé republice. Nebyl to jen formální akt, učitelé, počítaní mezi státní úředníky, tak vyjadřovali loajalitu nově vytvořenému státu a zpretrhání svazků se starým rakousko-uherským mocnářstvím. K 1. 12. 1918 měl zpět na své místo nastoupit Josef Grim. Neměl však, kde bydlet, proto nastoupil později. Řídící učitel Josef Roušar požádal o zdravotní dovolenou. Učitelskou službu již nenastoupil. OŠR žádala všechny přesloužilce, aby požádali o penzionování a uvolnili místa pro mladší učitele. O penzionování Josefa Roušara se zasloužil především jeho zástupce August Petrák, jenž ochotně zaslal ZŠR veškeré potřebné doklady. Na konci května 1919 odešel

Josef Roušar do penze. Výuku za něj převzala Marie Petráková. Řídícím učitelem se stal jediný žadatel August Petrák. Po odchodu Josefa Roušara ze školy, zřejmě ne takovém jaký by si přál, se karta obrátila. August Petrák, definitivně ustanoven na místo řídícího učitele 31. 10. 1919, nebyl asi tím nejoblíbenějším kolegou. Způsob, jakým se zbavil svého předchůdce, mu na oblibě také nepřidal. MŠR vyhověla žádosti Josefa Roušara o vyklizení bytu řídícího učitele až k 30. říjnu. Augustu Petrákovi byla přiznána náhrada ve výši 200 Kč, kterou vyplatila MŠR. August Petrák se domáhal vydání bytu, co nejdříve, protože se dozvěděl, že obec chce byt zmenšit a z jednoho pokoje vybudovat kancelář pro občanskou záložnu. Pro občanskou záložnu navrhoval prostory v domě V. Kvasničky. MŠR poslala celou záležitost k rozhodnutí OŠR. OŠR sice rozhodla ve prospěch Augusta Petráka, konečné rozhodnutí však vynesla až ZŠR, která potvrdila řídícímu učiteli nárok pouze na dvoupokojový byt. August Petrák se cítil ukřivděný a nedoceněný. Neshody s kolegy se zřejmě stupňovaly. Ani vztahy s obecním zastupitelstvem a MŠR nebyly dobré. August Petrák se tedy nechal na začátku školního roku 1922/1923 přeložit do Bohuslavic. Celý únor 1919 byly spojeny 1. a 2. třída (Josef Grim) a 3. a 5. dívčí třída (Františka Tomková). Antonie Petráková, dcera Augusta Petráka a sestra Marie Petrákové, onemocněla spálou. Oba se museli podrobit lékařskému vyšetření. Do 1. 3. 1919 byli izolováni a vyloučeni z učitelské služby. V březnu 1919 školu i žáky prohlédl vrchní okresní lékař MUDr. Vilém Sýkora a shledal vše v pořádku. Po válce se projevil nedostatek finančních prostředků. Budova školy nebyla po celou dobu opravována a ani školní pomůcky nemohly být dokoupeny. Ne všechny děti měly učebnice. Již 1. a 6. 1. 1919 byla uvedena hra V. Plumlovské *Vánoční sen*. Návštěva musela být obrovská, o čemž svědčí čistý zisk 1 355 K 20 h. Zisk byl tedy rozdělen, 200 K věnováno místním chudým, 600 K vdovám po padlých a zbytek uložen do občanské záložny na nákup školních pomůcek. V prvních mírových letech proběhlo nespočet slavností, jichž se samozřejmě účastnili učitelé i žáci. 1. 5. 1919 byla na prostranství před obecním domem zasazena lípa svobody. V červenci v rámci Husových oslav prošel obcí lampiónový průvod od hostince Na Sále na kopec na „hořejším konci“. Na počest prezidenta T. G. Masaryka si děti na 7. 3. 1920 připravily hru Jaroslava Průchy *Pro tatíčka prezidenta*. Chuť oslavovat však brzy pominula a postupem doby se mimoškolní činnost dětí vytrácela. Vše se začínalo opět vracet do starých kolejí.

III. III. 1920 - 1935

1. 1. Nižší školství v Republice československé a tzv. malý školský zákon z r. 1922

Nově vzniklá Československá republika přejala rakouský právní řád. Nižší školy byly tedy organizovány stále podle školského zákona z r. 1869 doplněného novelou z r. 1883.

Zákony přijaté r. 1919 vyřešily některé dílčí otázky v postavení učitelů. Hmotné zabezpečení učitelů se výrazně zlepšilo sjednocením platů (a hmotných výhod) se státními zaměstnanci. Zrušením celibátu učitelek byly ženy ve školství poprvé postaveny na roveň mužům. Na počátku října 1919 byly nově upraveny platy státních zaměstnanců. Služné učitelů obecných a měšťanských škol se pohybovalo od 2 808 Kč do 11 208 Kč ročně, navíc dostávali ještě drahotní (900 - 6 096 Kč ročně) a místní přídavky (984 - 4 008 Kč ročně).^{14[14]}

Již od konce r. 1918 se ozývaly návrhy na reformu československého školství. Velkým problémem byla různá správa v českých zemích, které byly původně součástí Předlitavska, a na Slovensku, jenž patřilo k Uherskému království. Podle zákona z r. 1920 měly být vytvořeny župní školní výbory, které by sjednotily správu škol na celém území Československa. Župní zřízení jako takové nikdy však mimo Slovensko nefungovalo, a tak bylo r. 1928 opět nahrazeno zřízením zemským. Ve skutečnosti po celou dobu pracovaly v českých zemích zemské školní rady a jim podřízené okresní školní rady (výbory). Dalším požadavkem učitelů bylo úplné provedení sekularizace ve škole. Žádný z těchto požadavků nebyl vyřešen úplně.

Změnu učitelé očekávali od tzv. malého školského zákona z r. 1922. Ten však neřešil téměř žádný dosavadní problém. Ve školách bylo i nadále jedním z povinných předmětů náboženství, i když církevní dozor byl definitivně odstraněn a náboženské úkony byly prohlášeny pro žáky a učitele za dobrovolné. Zaváděl nově občanskou nauku a výchovu, povinný tělocvik pro dívky a povinné ruční práce pro

---

^{14[14]} Učitel venkovské obecné školy po deseti letech služby pobíral plat ve výši kolem 9 000 Kč, učitel měšťanské školy ve stejném místě asi 10 000 Kč ročně. Maximální výše učitelského platu na venkově mohla být bez funkčních přídavků asi 17 000 - 18 000 Kč ročně po více než třicetileté službě.

chlapce.^{15[15]} Rozhodnutím ZŠR se mohlo na obecných i měšťanských školách vyučovat také nepovinným předmětům.

Obecné školy s více než pěti postupnými ročníky byly rozděleny na školu obecnou a školu občanskou (měšťanskou). Tříletá měšťanská škola mohly být doplňována ještě nepovinným jednoročním učebním kurzem. Jakékoli úlevy ve školní docházce byly zakázány, ale na venkově učitel nebo ředitel školy po dohodě s rodiči a OŠR poskytoval individuální úlevy na několik dní v roce, aby děti mohly pomáhat rodičům při polních pracích apod.

K nové úpravě platových poměrů učitelů došlo r. 1926. Paritní systém se státními zaměstnanci byl opuštěn. Definitivně ustanovení učitelé obecných škol pobírali základní služné 9 000 Kč ročně, které se po třech letech navyšovalo až do výše 27 600 Kč. Učitelé měšťanských škol měli platy asi o 1 000 Kč vyšší. K tomu bylo připočítáváno ještě činovné a výchovné ve výši až 7 800 Kč ročně. Od r. 1930 měli učitelé nárok také na vánoční příspěvek ve výši 70 % služného.

Definitivně padla myšlenka jednotné školy, tj. sjednocení osnov různých typů škol pro děti téhož věku, především měšťanské školy a nižší střední školy - nižších ročníků gymnázia a reálky. Měšťanská škola zůstala jakousi přípravkou pro praktická povolání. Velký podíl praktické výuky měly dvou až tříleté pokračovací školy.

Již v listopadu 1918 se začalo diskutovat na půdě Národního shromáždění o možnosti vysokoškolského vzdělání učitelů obecných a měšťanských škol. Bohužel četné návrhy poslanců i pedagogů zůstaly jen na papíře. V Praze a v Brně byly z iniciativy několika nadšenců zřízeny nestátní školy vysokých studií pedagogických, které poskytovaly vzdělání nejen absolventům středních škol, ale i samotným učitelům. Přednášky a cvičení z filozofie, biologie, lékařství a jiných oborů vedli většinou vysokoškolští učitelé. Později byly otevřeny regionální pobočky v Plzni, Hradci Králové, Táboře... V říjnu 1929 byla otevřena dvouletá soukromá pedagogická fakulta v Praze a jednoletá soukromá pedagogická akademie v Brně pro absolventy středních škol. Z iniciativy státu byly r. 1931 založeny jednoleté pedagogické akademie v Praze a Brně pro absolventy gymnázií.

Nadále fungovaly čtyřleté učitelské ústavy, ovšem jako školy střední poskytující učitelské vzdělání pro absolventy měšťanských škol.^{16[16]} Místo ročních

---

^{15[15]} Mezi povinné předměty na obecné škole tedy patřilo náboženství, občanská nauka a výchova, čtení a psaní, jazyk vyučovací, počty a naukou a tvarech měřičských, přírodopis, přírodopis, zeměpis a dějepis, kreslení, zpěv, ruční práce a tělesná výchova. Na občanské (měšťanské) škole se vyučoval navíc vyučovací jazyk s naukou o písemnostech, počty s jednoduchým účetnictvím, měřičství a rýsování.

kurzů pro učitelky ručních prací byly zřizovány dvouleté ústavy pro vzdělání učitelek domácích nauk.^{17[17]}

2. 2. Zřízení měšťanské školy

Již r. 1906 padl návrh zřídit v Meziříčí měšťanskou školu, ale byl odložen, zřejmě z finančních důvodů.

Na svém zasedání 22. 7. 1919 začalo obecní zastupitelstvo jednat o návrhu Václava Poledne zřídit měšťanskou školu. Návrh byl přijat a obecní zastupitelstvo se snažilo zjistit u OŠI Josefa Brtouna za jakých podmínek by mohla být v Meziříčí zřízena. V srpnu byli zvoleni MUDr. Rudolf Silvar, kontrolor v cukrovaru ing. Josef Kaisler, hostinský Václav Marel a učitel Václav Poledne, všichni členové obecního zastupitelstva, do deputace k ZŠR. Přijal je ZŠI dr. Müller. V březnu prohlédla okresní komise prozatímní učebny měšťanské školy, zařízené v přízemí obecního domu. Výnosem ZŠR z 14. 8. 1920 byla v Meziříčí zřízena chlapecká měšťanská škola s dívčí koedukací. V souladu s obecnými tendencemi společné výchovy za První republiky byla v srpnu 1924 přeměněna na smíšenou měšťanskou školu.

Správcem měšťanské školy se stal Václav Poledne. Odborným učitelem byl jmenován Jaroslav Hofman.

Při zápisu do obecné i měšťanské školy 29. a 30. 8. 1920 bylo do 1. ročníku měšťanské školy přijato 83 dětí. Pro tak velký počet žáků povolila ZŠR otevřít pobočku, ve které vyučovala Františka Tomková, přeložená z obecné školy. MŠR a obecní zastupitelstvo uvolnilo 10 000 Kč na zařízení poboční třídy. Oba 1. ročníky byly umístěny ve škole, 4. třída se přestěhovala do obecního domu. Pobočka 5. třídy byla zrušena.

Vyhrazené prostory pro školu nedostačovaly. MŠR se proto zavázala postavit do r. 1926/1927 školu novou.

3. 3. Správa školy

Během léta a podzimu 1921 při elektrifikaci obce bylo elektrické osvětlení zavedeno také do školy. O elektrifikaci obce se jednalo již v r. 1906, v té době však takovému projektu nebylo obecní zastupitelstvo nakloněno. Opět se o

---

^{16[16]} Vyučovalo se na nich náboženství, pedagogika a praktická cvičení, vyučovací jazyk, zeměpis, dějepis, počty a rýsování, přírodopis, fyzika a chemie, polní hospodářství, krasopis, kreslení, zpěv, hra na housle, tělocvik, rukodělné práce a druhý zemský jazyk. (Kádner, O.: c.d. II., s. 69)

^{17[17]} Učební osnova obsahovala pedagogiku, vyučovací jazyk, počty, občanskou nauku, zdravotnictví, sociální péči, nauku o tkaninách, tělesnou výchovu, zpěv a hudbu, kreslení, výchovné práce, ženské ruční práce, nauku o vedení domácnosti a vaření. (Kádner, O.: c.d. II., s. 72)

elektrifikaci začalo jednat až v květnu 1914. Do vypuknutí války byly hotovy pouze plány a smlouvy. „Co by znamenala elektřina v obci za války, dovedou oceniti jen ti, kdo stáli fronty na petrolej, nebo svítili svíčkami, které za drahé máslo či sádlo v továrnách a u mydlářů vyměňovali“, posteskl si obecní kronikář Karel Dvořák.

Pro spory s obecním zastupitelstvem, MŠR i učiteli souhlasil řídící učitel obecné školy August Petrák s přeložením do Bohuslavic. Od 1. 10. 1922 byla tedy správa obecné a měšťanské školy v Meziříčí spojena. Správu převzal ředitel měšťanské školy Václav Rejman ustanovený na měšťanskou školu již v červnu 1921.

Ve školním roce 1921/1922 byl otevřen 2. ročník, ve školním roce 1922/1923 3. ročník měšťanské školy. Do obecního domu byla kromě 4. třídy přestěhována i 3. třída obecné školy. Odchodem Augusta Petráka se uvolnil byt ředitele, jenž byl upraven na přírodopisný kabinet a ředitelnu.

Na jaře 1924 byl „pro přestupek proti § 132 zbaven služby“ ředitel Václav Rejman. Dotčeným přestupkem bylo pravděpodobně svedení ke smilstvu.^{18[18]} Podle farní kroniky udržoval Václav Rejman „nemravné styky se školními děvčaty“. Snad se snažil zabránit trestnímu stíhání i uplácením rodičů. Okresní soud v Opočně projednával tento případ jako trestný čin násilného smilstva.^{19[19]} Pravděpodobně byl osvobozen, protože nejnižší trest stanovený za tyto trestné činy byl jeden rok v případě svedení ke smilstvu a pět let v případě násilného smilstva. Od září nastoupil místo ředitele měšťanské školy v Doudlebových.

Správu školy opět přejal Václav Poledne. Od školního roku 1925/1926 byl jmenován definitivním ředitelem Josef Novotný. Po jeho odchodu do Prahy převzal 1. 7. 1930 správu škol prozatím Josef Šubrt. Definitivním ředitelem byl ustanoven Václav Poledne. Současně zastával i funkci OŠI v Novém Bydžově, proto Josef Šubrt zůstal zastupujícím ředitelem. Později měšťanskou školu spravoval Karel Dvořák.

Sotva byla měšťanská škola otevřena, OŠV hrozil zavřením školy z technických a hygienických důvodů. Pro potřeby školy ani jedna z budov nedostačovala. Náklady na přestavby a úpravy staré školy a obecního domu byly dost vysoké. Z toho důvodu se snažila především MŠR o rychlé zahájení stavby nové budovy pro školu.

---

^{18[18]} Zákon č. 117/1852 z 27. 5. 1852 ř. z. ve znění pozdějších předpisů, § 132: „Svedení, jímž někdo osobu svěřenou jeho dohledu nebo vychování nebo vyučování přiměje k vykonání nebo dopuštění smilného činu.“

^{19[19]} Zákon č. 117/1852 z ř. z. z 27. 5. 1852 ve znění pozdějších předpisů, § 125: „Kdo osobu ženskou nebezpečným vyhrožováním, skutečně vykonaným násilím nebo lstivým omámením smyslů učiní neschopnou, by mu odpor činila, a v stavu tomto jí zneužije k mimomanželské souloži, dopustí se zločinu násilného smilstva.“ (SOKA RK, OS Opočno, Rejstřík zločinů a přečinů, inv. č. 531, kn. 443, č. 75.)

OŠI Jindřich Štál a později i Rudolf Bílek naléhavě upozorňovali na nedostatky stávající budovy školy a nutnost vystavět novou školu.

V únoru 1926 požádalo místní živnostenské společenstvo ředitele školy o zřízení živnostenské školy pokračovací. V březnu byl zvolen přípravný výbor, jehož předsedou se stal truhlář Karel Tošovský, obecní radní. V Hradci Králové jednali o otevření pokračovací školy v Meziříčí již od školního roku 1926/1927 s inspektorem živnostenských škol pokračovacích J. Kohoutem.

Dvouletá ŽŠP byla otevřena 21. 9. 1927. Do první třídy se zapsalo 24 chlapců a 3 děvčata. Výuka probíhala jednou týdně, ve středu, později ve čtvrtek v učebnách měšťanské školy pod vedením učitelů Josefa Šubrta, Josefa Grima a Karla Dvořáka.

V dubnu 1929 odešli z ŽŠP první absolventi. Na prodejní výstavu prací žáků ŽŠP se přišlo podívat mnoho rodičů. Měla obrovský úspěch, nejen morální, ale i finanční. ŽŠP v Meziříčí tedy plnila svůj účel, vychovávala budoucí řemeslníky po stránce teoretické. Praktickou výuku zajišťovali řemeslníci z okolí, u nichž se žáci cvičili.

Od školního roku 1928/1929 byla osada Vranov přiškolená k Vysokému Újezdu, i přesto že je vzdálenější. Meziříčí za vranovské děti docházející do školy ve Vysokém Újezdu platila asi 3 000 Kč ročně. V r. 1932 opět začali docházet děti z Vranova do meziříčské školy, ale jen do té doby než ZŠR definitivně zamítla přiškolení Vranova k Meziříčí.

4. 4. Organizace výuky

Ještě na podzim 1920 zažádala MŠR o povolení nepovinnému vyučování francouzskému a německému jazyku na měšťanské škole, které bylo povoleno od školního roku 1921/1922. Francouzštinu vyučoval Václav Poledne v jednom oddělení 3 hodiny týdně, němčinu Jaroslav Hofman ve dvou odděleních také 3 hodiny týdně.

Při částečné mobilizaci v říjnu a listopadu 1921 byl Karel Dvořák povolán. V době jeho nepřítomnosti probíhala v 1. a 5. třídě obecné školy polodenní výuka.

Před válkou v Meziříčí žili pouze římskokatolíci a evangelíci, kteří patřili pod správu v Klášteře nad Dědinou. Po r. 1918 někteří lidé vystoupili z církve a zůstali bez vyznání. Během r. 1921 přestoupilo k nové československé církvi asi 200 obyvatel. Od 14. 11. 1921 začal na zdejší škole jednou měsíčně vyučovat československé náboženství farář Jan Vaněk z Nového Města nad Metují. Přestože náboženství patřilo mezi povinné předměty, děti bez vyznání se těchto hodin

nemusely účastnit. Vyučovalo se tedy římskokatolické, evangelické a československé náboženství.

Učitelé na měšťanské škole si ještě v r. 1922 stěžovali na špatné znalosti žáků z českého jazyka jako důsledek nedostatečné výuky během války. Přechod z obecné školy do měšťanské jim připadal náhlý.

Pro praktickou výuku sloužila školní zahrada. Děti pěstovaly v ovocné školce stromečky, z nichž část dostávali pilní žáci a část byla prodávána místním lidem. V r. 1925 děti vypěstovaly v ovocné školce asi 1 500 stromečků. Zahrada byla rozdělena do několika oddělení. Botanické a zelinářské děti zakládaly v r. 1925. Na jaře 1927 byla polička na zahradě rozparcelována a začalo se s pokusy s hnojivý a s pěstováním u nás neobvyklých obilnin a luštěnin.

V rámci výuky učitelé s dětmi chodili např. do Zbytek k sirným pramenům. V červnu 1927 uspořádali učitelé pro děti tajný výlet. Došli do Vysokého Újezdu, kde si prohlédli podzemní chodby. Na cestě zpět prohlíželi a sbírali rostliny do herbářů.

Na konci školního roku byla obvykle pořádána výstava ručních prací žáků. Dívky se mohly pochlubit výšivkami a různými jinými textilními produkty, chlapci vystavovali řezbářské a modelářské práce. Později se vystavovaly i výkresy a slohové práce. Tyto výstavy byly poměrně hojně navštěvované. Vybrané žákovské práce byly posílány na školské výstavy do Nového Města nad Metují, Jaroměře nebo Hradce Králové. Žáci své práce prezentovali i při dětských představeních. Podíleli se na výrobě kulís, kostýmů a dalších dekorací.

Ve školním roce 1932/1933 se děti v 1. třídě začaly učit nové tvary písma, jednodušší a spojitější. Od r. 1933/1934 byly postupně zaváděny nové osnovy na měšťanské škole, jež vznikly společnou prací OŠI Václava Nedbala a učitelů novoměstského školního okresu. V dalším roce začala výuka podle nových osnov i na obecné škole.

Od r. 1932 mohli na konci školního roku skládat zkoušky z učiva měšťanské školy i dospělí, kteří si chtěli doplnit vzdělání.

Po vystoupení Německa ze Společnosti národů se začal měnit postoj k branné výchově na nižším typu školy. Samotné vystoupení ze Společnosti národů bylo přijímáno velmi negativně, mnozí v tom viděli předzvěst války. Na měšťanské škole se v červnu 1934 konal poprvé branný den, o dva týdny později i pochodové cvičení.

Na jaře 1935 zamítla OŠR žádost zdejší měšťanské školy o zavedení nepovinné výuky těsnopisu.

5. 5. Hmotné vybavení

V létě 1920 věnoval legionář Josef Andrys obecné škole sbírku nerostů ze Sibíře.

Na konci r. 1920 měšťanská škola přijala několik peněžitých darů. Ředitelství velkostatku Opočno věnovalo 500 Kč, stejnou částkou přispěl i majitel zdejšího cukrovaru Oskar Bondy. Občanská záložna v Meziříčí poskytla pro potřeby školy 1 000 Kč. Okresní výbor pro péči o mládež v Opočně přislíbil 3 000 Kč, které však nevyplatil. Mimo těchto darů věnoval ing. Josef Langr škole sbírku motýlů a hmyzu z Cejlonu a několik vycpaných ptáků.

Na konci r. 1922 převzal Václav Rejman od odcházejícího ředitele obecné školy 227 kusů přírodopisných sbírek a obrazů, 78 zeměpisných a dějepisných map, několik dalších pomůcek pro výuku počtů, psaní, kreslení a zpěv, žákovskou knihovnu s 435 svazky a učitelskou knihovnu s 450 svazky, z nichž byly však některé knihy vyřazeny.

V r. 1924 MŠR se správcem školy zařídili pro praktickou výuku domácích nauk školní kuchyň. Ředitelství cukrovaru věnovalo do začátku 20 kg cukru.

Na počátku školního roku 1927/1928 zakoupila obec na žádost MOK a školy skioptiku od fy Šebech z Prahy. Pro své přednášky ji využívala i MOK, ale skioptika byla trvale uložena ve škole a mohla ji tak využívat pro výuku. Děti se tak mohly seznámit s kulturními rostlinami nebo se životem za polárním kruhem.

Ve škole fungovaly dvě knihovny. Do žákovské knihovny se kupovala především krásná literatura. Učitelská knihovna obsahovala odborné knihy a časopisy (Věstník pedagogický, Příroda, Naše řeč, Časopis pro občanskou nauku a výchovu aj.). Do žákovské knihovny škola odebírala také různé časopisy, např. Malého čtenáře, Od kladského pomezí, Mládí, Zlatou bránu ad. V r. 1926 bylo zapsáno v těchto knihovnách celkem 1 011 svazků.

Učitel Karel Dvořák pro potřeby školy, pro výuku vlastivědy, sestavil spisek *Meziříčí v přítomnosti a minulosti*.

V r. 1927 ještě ředitel školy do školní kroniky poznamenal, že „MŠR sestavuje rozpočet blahovlnně a škole přeje“, ale již o rok později musely být některé pomůcky hrazeny ze školního fondu místo z rozpočtu MŠR, který byl toho roku snížen téměř na polovinu.

Místní občanská záložna školu hmotně podporovala celá léta. Pro žáky 1. třídy platila pravítka, tužky, papíry a jiné pomůcky.

6. 6. Zdravotní a sociální péče

Od r. 1925 správa školy sjednávala pojištění proti úrazu pro všechny žáky u Pražské městské pojišťovny nebo pojišťovny Legie v sazbě 1 - 1,50 Kč za dítě. Z pojištění mohlo být vyplaceno v případě úrazu s následkem smrti 1 000 Kč, v případě trvalé invalidity až 15 000 Kč, na léčebné výlohy 300 Kč. Za chudé žáky pojištění správa školy platila ze školního fondu. V r. 1927 vyplatila Pražská městská pojišťovna 524 Kč 50 h. Od r. 1919 probíhalo každoročně očkování školních dětí proti neštovicím. Po válce mnoho dětí trpělo tuberkulózou. Ředitel školy Josef Novotný rozšíření tuberkulózy připisoval především přílišné šetrnosti rodičů. Je však pravda, že mnohokrát pozvané děti na očkování nepřišly, protože nebyly schopny očkování zaplatit. Zdravotní problémy dětí i dospělých v létě působil kvasící kal z cukrovaru usazený v řece. Tyto i jiné problémy způsobované řekou byly odstraněny až regulací Dědiny v letech 1968 - 1969. V červnu 1929 se poprvé konala lékařská prohlídka všech žáků. MUDr. Vladimír Syrovátka zjistil, že děti mají ve velmi špatném stavu chrup. Nedostatku zeleniny a mléka v jídelníčku připisoval chudokrevnost a poměrně velký výskyt tuberkulózy. Několik dětí se podrobilo důkladnější prohlídce kvůli šelestu na srdci nebo jiné lehké srdeční vadě. Od 30. let byli žáci očkováni proti záškrtu. Očkování si však museli hradit sami, proto se nechávalo očkovat jen málo dětí. Na konci r. 1931 MŠR navýšila rozpočet školy o 200 Kč na lékařskou prohlídku školních dětí. Preventivní zdravotní prohlídky se opakovaly každý rok, většinou před prázdninami. Při rozšíření infekčních nemocí obvodní lékař také obvykle školní děti prohlížel. Někdy musel nařídit i uzavření a vydezinfikování školy nebo jednotlivých učeben. V r. 1934 se začalo s očkováním proti záškrtu, mezi lidmi se však neseťkalo s velkým nadšením. Ve stejném roce děti pravidelně dostávaly jodové tablety, které zabraňovaly duření štítné žlázy. Tak jako před válkou i nyní měla škola své mecenáše, tím více chudé děti. Dětem nemajetných rodičů byly zdarma poskytovány knihy a školní pomůcky. Od r. 1927 poskytovala MŠR zdarma učební pomůcky všem žákům obecné školy, místním a chudým žákům měšťanské školy. Výtěžky z některých žakovských představení a představení ochotnického spolku byly věnovány ve prospěch chudých dětí, ať již byly potom peníze použity na ošacení a obutí nebo na nákup učebních pomůcek. Větší děti o Vánocích strojili těm menším stromky, dívky pekly o hodinách domácí nauky cukroví. V r. 1925 k této akci přispělo i ředitelství cukrovaru 15 kg cukru. Pod vánoční stromek přispívala svým dílem i Okresní péče o mládež v Opočně, převážně oděvy a obuví. Pilní žáci dostávali také příspěvek od MŠR nebo ze školního fondu. Občas darovala nějaký finanční obnos nebo pomůcky občanská

záložna, místní cukrovar aj. a nejen před Vánoci. Občanská záložna a obecní zastupitelstvo hmotně podporovali i výlety na konci školního roku, tak aby se mohli zúčastnit všichni žáci. Dlužno říci, že školu velmi štědře podporoval i obvodní lékař MUDr. Vladimír Wisinger. V Meziříčí se ovšem konaly i sbírky pro jiné potřebné. Část ze sbírek pravidelně dostával Československý červený kříž, Okresní péče o mládež v Opočně, Masarykova liga proti tuberkulóze aj. V r. 1927 se na podporu různých dobročinných ústavů a fondů vybralo více než 2 000 Kč.

7. 7. Další vzdělávání učitelů

V tomto období byly pro učitele i pro širokou veřejnost organizovány různé kurzy a přednášky. Mnozí učitelé si doplňovali vzdělání na učitelských ústavech.

V květnu 1929 strávil Josef Novotný dva týdny na studijním pobytu ve Švýcarsku. V dubnu 1930 úspěšně ukončili kurz pro měšťanské školy učitel Jan Kudera a učitelka Aloisie Malá.

Ve školním roce 1930/1931 se téměř každý učitel účastnil nějakého kurzu. Jan Vokoun dojížděl na malířský kurz do Nového Města nad Metují. Karel Dvořák a Marie Halterová se připravovali na zkoušky I. odboru pro měšťanské školy (společenskovední předměty). Milada Hartmanová navštěvovala večerní přednášky francouzské společnosti Alliance française v Hradci Králové, Josef Šubrt kurz rytmického tělocviku. Jan Vokoun strávil bezmála dva měsíce v Hradci Králové na kurzu pro učitele živnostenských škol pokračovacích. Od počátku února do konce června 1932 Jan Vokoun opět navštěvoval kurz pro učitele živnostenských škol pokračovacích, tentokrát v Brně. V době jeho nepřítomnosti na škole působila studentka pražské filozofické fakulty Marie Pártlová.

Někteří učitelé si dodělávali jazykové zkoušky, Milada Hartmanová z německého jazyka v Náchodě na jaře 1932, Josef Šubrt na jaře 1933.

Tělovýchovného kurzu ve dnech 21. - 26. 6. 1933 v Novém Městě nad Metují se v rámci možností účastnili všichni učitelé.

I v dalších letech si mnozí doplňovali své vzdělání, aby mohli své povolání dělat, co nejlépe.

8. 8. Mimoškolní aktivity

Po válce se sice již tradice klasických divadelních představení neobnovila, ale děti měly možnost předvést své dramatické umění na různých besídkách a oslavách.

Oslavy státních svátků se obvykle konaly v tělocvičně a před školou u lípy svobody. V prvních letech „v svobodném Československu“ bylo často na takových oslavách promlouváno o „utrpení českého národa pod panstvím Habsburků“.

Velké úctě se těšil prezident Masaryk. O jeho narozeninách děti pořádaly besídky a různá představení. Učitelé potom vyprávěli o Masarykově životě a boji za českou samostatnost. K 75. narozeninám „tatička Masaryka“ sehrály děti představení, jehož výtěžek (1 200 Kč) byl věnován ve prospěch chudých dětí. V rámci oslav 80. narozenin T. G. Masaryka byly promítány v kině Sokol filmy *Krásy Opočna a okolí* a *Pan prezident v Opočně* z léta 1926, kdy prezident Masaryk navštívil severovýchodní Čechy.

Tyto oslavy však měly podobný charakter jako oslavy před 32 lety, kdy František Josef I. slavil 50. výročí svého panování, nebo když se ženil korunní princ Rudolf.

Pravidelně se také slavil 28. říjen. Celá obec připravovala oslavy. Sokolové cvičili, děti zkoušely své výstupy, starosta svou řeč... Na konci srpna 1928 byl před obecním domem odhalen památník padlým, u kterého se od té doby začínaly oslavy 28. října a u kterého se žáci s učiteli scházeli na Bílou sobotu k mírovému projevu.

Nyní bylo stále více vzpomínáno na osobnosti z hudebního, literárního a vůbec kulturního světa. V dubnu 1924 nazkoušely děti Smetanovy písně k připomínce 100. výročí jeho narození. V březnu 1932 si připomněly 100. výročí úmrtí básníka Johanna Wolfganga Goetha a 340. výročí narození Jana Ámose Komenského, v prosinci potom 100. výročí narození norského básníka Björnstjerna Björnsona. V únoru příštího roku básněmi oslavily také dva české autory, Jaroslava Vrchlického a Svatopluka Čecha. Oblíbenými hrdiny samozřejmě byli Jan Hus a Jan Žižka.

Vždy v prosinci bylo připomínáno československo-jihoslovanské přátelství (státní svátek Jugoslávie), v květnu potom československo-rumunského přátelství (státní svátek Rumunska).

Od r. 1927 se v Meziříčí slavil i den matek.

Na konci školního roku učitelé pro žáky pořádali dětské dny plné her, tanců a hudby. Dětské dny měly v té době trochu jiný charakter než dnes. Podobaly se spíše besídkám, na nichž děti předváděly rodičům své pohybové a recitační schopnosti.

Obecná škola pořádala takový dětský den 29. 6. 1920 na zahradě hostince u Hoffmanů. Od školy k hostinci šly děti v průvodu s hudbou. Ředitel August Petrák pronesl několik slov k rodičům i dětem. Poté děti recitovaly, zpívaly, hrály a tančily.

Pro děti bylo připraveno i pohoštění v podobě cukroví, pečiva a kávy. Tento podnik vynesl 2 542 Kč 10 h.

Děti si velmi oblíbily loutkové divadlo, jenž jim zdarma zapůjčil Karel Bukač. Ve školním roce 1921/1922 s úspěchem odehrály čtyři představení.

Děti opět začaly jezdit na konci školního roku na výlety. Ti mladší do blízkého okolí pěšky nebo vlakem. Výlety starších žáků měly charakter spíše poznávací. Poměrně často měly možnost zúčastnit se různých výstav nebo divadelních představení.

Oblíbenými místy výletů byli Litice a Potštýn, Teplicko-adršbašské skály, Ratibořice a Babiččino údolí, Peklo, Dobrošov... S nejmenšími učitelé chodili do Zbytek a na Vysoký Újezd. Ti větší naopak jezdili do Prahy, do Prachovských skal, Moravského krasu, do Krkonoš, Českého ráje.

V červnu 1922 odjeli žáci 2. ročníku měšťanské školy s Marií Paštovou a Václavem Rejmanem na čtyřdenní výlet do Prahy. Prohlédli si Národní muzeum a nejvýznamnější kulturní památky. Jeden večer strávili v Národním divadle na představení Dvořákovy *Rusalky*. O dva týdny později jely oba ročníky měšťanské školy na tři dny na jičínsko. Při cestě zpět si prohlédly umělecké výrobky v brusířsko-klenotnické škole v Turnově.

V květnu a v červnu 1924 jely všechny tři ročníky měšťanské školy na výlet do Prahy a odtud parníkem na Zbraslav a Závist. Z výtěžku Smetanových oslav byla zaplácena cesta chudým žákům.

Kromě takových výletů učitelé domlouvali i různé exkurze. V květnu 1925 žáci 2. a 3. ročníku navštívili přádelnu a tkalcovnu textilního závodu Bartoň v Náchodě. Jakýmsi vzdělávacím výletem byla i návštěva cirkusu Kludský v Náchodě v lednu 1927, kdy si děti mohly prohlédnout zvěřinec. V červnu 1930 odjel 3. ročník na dvoudenní výlet do Železného Brodu, kde navštívil sklářskou výstavu.

Starší děti se podílely na práci v obci. V březnu 1927 vysázeli žáci 5. třídy a měšťanské školy topoly, buky, lípy, javory a okrasné keře podél cesty ke hřbitovu.

V r. 1921 si začali žáci měšťanské školy vydávat vlastní časopis *Jaro*.

MŠR se snažila vybudovat nejen pro děti letní koupaliště u „starého mlýnku“. Jednání se účastnili zástupci obce, sokola, hasičů a Červeného kříže. Byly dokonce nakresleny plány, ale k realizaci projektu nikdy nedošlo.

Děti také pomáhaly lesní správě v Mochově sběrem žaludů pro zvěř. Výdělek obvykle připadal do výletního fondu školy.

9. 9. Osvětová a kulturní činnost v Meziříčí

Již dříve se učitelé podíleli na dalším vzdělávání místních obyvatel. Čtenářská beseda se zdárně rozvíjela. Byla spojena s obecní knihovnou. Vlastní prostory neměly. Knihy se půjčovaly v hostinci Na Staré. Téměř 200 zapsaných čtenářů si mohlo v r. 1934 vybírat z 1 200 svazků. Dlouhá léta se o knihovnu staral učitel Karel Dvořák.

Nadšeným včelařem byl řídicí učitel Josef Roušar. Včelařský spolek pořádal ve škole výstavy i různé přednášky pro zájemce ze širokého okolí. V červenci 1925 se ve škole vystavovaly nejen různé nástroje, ale i odborná literatura a produkty z medu. Při té příležitosti uspořádal řídicí učitel z Královy Lhoty na svém včelíně praktický kurz.

Nejpozději v r. 1923 se ustavila MOK jako jeden z poradních orgánů obecní rady. V jejím čele stál ing. Josef Kaisler, který pracoval i v MŠR. Na žádost školy a MOK zakoupila obec v r. 1926 skioptiku za 2 300 Kč od fy Šebech z Prahy. Během listopadu a prosince bylo uspořádáno několik cestopisných, dějepisných a literárních přednášek „se světelnými obrazy“.

Na počátku r. 1926 uspořádala ve škole přednáškové večery (o umělých hnojivech, o plemenění dobytka, o porodnictví u dobytka, o chorobách rostlin aj.), na nichž přednášeli učitelé zimní hospodářské školy v Opočně. Další přednášky se konaly i v dalších letech. Mluvílo se nejen na témata z oblasti zemědělství. Soudce K. Morávek v lednu 1927 přednášel o trestním právu. Svou účast přislíbili i lékaři z opočenské nemocnice. V prosinci 1927 MOK pořádala speciální kurzy pro ženy o zdravotnictví, o chemii v domácnosti, ale také o občanském právu. V září 1932 byl pro ženy uspořádán kurz zavařování ovoce s přednáškou pomologa J. Víta ze Dvora Králové o významu ovocnářství. Přednášky se účastnilo asi 95 lidí. Z výtěžku byla zakoupena pojízdná stříkačka na postřik stromů. Toho roku uspořádala MOK ještě pět přednášek a kurz roubování ovocných stromů na školní zahradě.

Téměř každý rok v létě se ve škole konala nějaká výstava. V r. 1922 to byla výstava včelařská, o rok později výstava hub. V r. 1924 předvedlo 58 vystavovatelů jadernaté ovoce z Meziříčí a okolí. Tyto akce pomáhali organizovat především učitelé Karel Dvořák, Jaroslav Hofman a Josef Grim.

Od poloviny 20. let se v březnu ve škole konaly týdny knihy.

Na počátku února 1926 ministerstvo pošt zorganizovalo celostátní týden radiofonie. V hostinci U Dostálů přednášel o radiofonii 4. 2. ing. Ježek z Hradce Králové. Přestože se této přednášce účastnilo asi 100 osob, příliš se nezdařila. Samotná přednáška byla příliš vědecká a předvedení přijímačů se nepovedlo. Na

přelomu října a listopadu se v Meziříčí konal druhý propagační týden. Výkladu o radiofonii se ujal učitel Josef Příhoda. Děti i dospělí si mohli ve škole poslechnout československý rozhlas. Mezi lidmi byly velmi oblíbené koncerty vysílané československým rozhlasem. Na konci října 1933 mělo v Meziříčí radiopřijímač již 76 domácností, tj. asi každá pátá domácnost.^{20[20]}

Učitelé se jako v minulých letech angažovali v místním ochotnickém spolku. V červenci 1920 uvedl jedno z prvních poválečných představení, hru v přírodě *Jánošík* v režii Václava Poledne. V březnu 1926 slavili ochotníci 50. výročí trvání spolku, který zakládal učitel Josef Kuřátko. Oslav v hostinci Na Sále se zúčastnili i tři zakládající členové, Jan Janeček, Josef Holanec a J. Kopp.^{21[21]} Projev pronesl i předseda spolku Karel Dvořák. Ochotníci tehdy sehráli hru *Nehas, co tě nepálí*, stejnou hru, která byla sehrána i před padesáti lety. Svůj pozdrav zaslal i čestný člen meziříčského ochotnického spolku Alois Jirásek.

V r. 1926 se začalo promítat ve Vzájemnosti. Do té doby do Meziříčí jednou až dvakrát ročně jezdil kočovný biograf. O dva roky později dostal licenci i Sokol. Od r. 1934 byly oba biografy přeměněny na zvukové.

Žáci do kina směli chodit jen se souhlasem ředitele školy. Na učitelské konferenci v listopadu 1926 se místní učitelé shodli povolovat k návštěvě jen kulturně-výchovná představení.

Mezi další kulturní a osvětové instituce v Meziříčí této doby můžeme počítat ještě tělocvičné jednoty Sokol a Orel, pěvecké a jiné hudební spolky.

10. 10. Plány na stavbu nové školy

Od zřízení měšťanské školy OŠV vyvíjel tlak na MŠR a zprostředkovaně i na obecní radu a zastupitelstvo kvůli stavbě nové budovy pro školu. Učitelé si stěžovali na nedostatek místa, na chybějící tělocvičnu a dílny pro chlapce.

V dubnu 1921 navrhla stavební a zdravotní komise tři místa vhodná pro stavbu školy ve středu obce. V květnu potom byl vybrán pozemek s chalupou Františky Pavlové č.p. 219 a sousední pozemek Václava Zákravského, které byly vykoupeny i s poplatky za 102 930, 09 Kč. OŠV nařídil předložit do 20. 10. 1921 plány. Do soutěže na dodání plánů se přihlásilo 37 projektantů. V komisi pro posouzení návrhů 20. 2. 1922 zasedli starosta obce Václav Vaněček, Jan Almer za Klub architektů, státní stavební rada František Slabý, Václav Poledne, MUDr. Rudolf Silvar a místopředseda MŠR Václav Mareš. První cena udělena nebyla,

---

^{20[20]} Podle sčítání lidu z r. 1930 v Meziříčí žilo 1725 obyvatel v 351 domě.

^{21[21]} Oslav o deset let později byl přítomen již jen Jan Janeček, poslední žijící zakládající člen ochotnického spolku.

druhou cenu komise přiznala projektu „Ráz“ architektů ing. Jaroslava Uhlíře, stavitele v Náchodě, a Františka Matějčicka z Prahy. Návrhy byly v březnu vystaveny pro veřejnost v obecním domě.

Každý rok bylo z rozpočtu vyčleněno 100 000 Kč na stavbu školy.

Při svých návštěvách se OŠI vždy tázal na pokračování v přípravách stavby nové školní budovy. Na jaře 1927 měla obec k dispozici více než 630 000 Kč z obecních mimořádných rozpočtů a nevyčerpaných rozpočtů MŠR. Na přípravě stavby se však ještě nezačalo pracovat.

Na schůzích přípravného výboru pro zřízení živnostenské školy v červnu 1927 bylo opět řečeno, že je nezbytné postavit novou školu. Ředitel školy se však přimlouval za to, aby se nestavělo s velkým dluhem, ale nemělo by se také čekat na celý potřebný obnos. Živnostenská strana tento návrh schválila a slíbila podpořit, co nejrychlejší započítí stavby. Živnostníci sice nebyli nejsilnější stranou v obci, co do počtu obecních zastupitelů, rozhodně však měli silné, ne-li nejsilnější, finanční pozice. Živnostníci také nakonec stavbu prosadili.

V r. 1927 se však starosta obce Karel Bukač a předseda MŠR Josef Klimeš shodli na odložení stavby školy z nedostatku finančních prostředků.

Pro učitele a nakonec i pro rodiče a samotné děti musela být výuka ve dvou naprosto nevyhovujících budovách tristní. Obecní dům ani škola se dlouhou dobu neopravovaly. Dřevěné podlahy byly proslapané a v některých místech prohnílé. Střechou zatékalo. Okna se raději neotvírala, protože hrozilo, že vypadnou z rámu. Již před válkou si učitelka stěžovala na špatný stav oken. Když žádala školníka, aby okna opravil, odpověděl jí, že se „okna otvíratí nemusí“. Nyní byla situace zřejmě obdobná.

Slova o tom, že se musí postavit nová škola byla pronášena s železnou pravidelností téměř na každé schůzi MŠR. V červnu 1928 však již bylo k dispozici více než 1 000 000 Kč. Rozpočet na novostavbu byl snižen z 1 800 000 Kč na 1 100 000 Kč. Kvůli politickým a snad i osobním půtkám však ani za této situace nebyl učiněn ten tolik potřebný první krok.

V létě 1929 nařídil OŠI začít stavět. V listopadu 1929 MŠR požádala správu školy, aby navrhla potřebné prostory v nové škole. Pro obecnou školu bylo třeba pět učeben řádných, jedna náhradní a kabinet; pro měšťanskou školu dvě třídy, přírodovědecká pracovna s kabinetem, vlastivědná pracovna s kabinetem, kreslárna s kabinetem, dílny pro výuku ručních prací s kabinety, školní kuchyň, jídelna a spíž. Společnými prostory měla být ředitelna, sborovna, aula, šatny, toalety, byt pro ředitele a tělocvična se sprchami.

Porota složená ze zástupců spolku architektů, stavebního úřadu, OŠV, obecní rady, školy a MŠR vybrala v soutěži na předběžné plány návrhy tří architektů. Dokumentace byla poslána k posouzení stavebnímu úřadu.

Na jaře 1930 OŠI pohrozil zavřením měšťanské školy, pokud se nezačne ihned stavět. K ZŠR se vypravila deputace, aby zjistila, že OŠI sám školu zavřít nemůže. Stavbu školy tedy chtěla obecní rada odložit, ale OŠV rozhodnutí OŠI o nařízené stavbě potvrdil.

Po volbách do obecního zastupitelstva v prosinci 1930 se situace v obci trochu změnila.

V r. 1932 si školu přijel prohlédnout dokonce i ZŠI dr. Rudolf Šimek. Spolu s OŠI Václavem Nedbalem zjistili, že 1. třída je umístěna ve sklepní místnosti, učebny 5. třídy a 1. ročníku jsou vlhké a studené a místnostmi v obecním domě se line zápach z toalet. Nedostatek místa byl v tomto případě jen blahovlně přehlížen.

Na schůzi obecního zastupitelstva 18. 5. 1932 byla zvolena podle poměrného systému pracovní komise. Navštívila některé nově postavené školy v okolí (v Černilově, Plotíštích, Nechanicích aj.), aby zjistila s jakými problémy se potýkali jinde. Vycházelo se z původního projektu z r. 1922, ceny stavebnin se však značně změnily. Komise si proto vyžádala od několika architektů nákresy s přibližnými rozpočty a zaslala je k posouzení okresnímu úřadu do Hradce Králové. Za vyhovující uznal jeden projekt a k ostatním návrhům se nevyjádřil. Pracovní komise trvala na podrobném vyjádření ke každému návrhu, které však okresní úřad nevypracoval. Ani členové komise se nemohli shodnout. Ke konečnému posouzení byly tedy projekty zaslány zemskému úřadu v Praze.

Již v r. 1932 věnoval cukrovar škváru, kterou dobrovolníci zdarma odvezli na staveniště. V březnu 1933 bylo zakoupeno od Akciové společnosti v Podzámčí 500 000 pulických cihel a domluven jejich dovoz do Meziříčí s místními rolníky. Na velkostatku byla domluvena 30 % sleva na nákup stavebního dříví. Jinak postupovaly přípravné práce pomalu. Až v únoru 1934 se začala bourat chalupa č.p. 219 stojící na stavebním pozemku.

Zemský úřad se velmi podrobně vyjádřil ke všem předloženým návrhům. Nejvhodnějšími a nejvýhodnějšími shledal projekt architektů Kubečka a Steklíka z Jaroměře, kteří v r. 1932 projektovali budovu občanské záložny, a architekta Placáka z Hradce Králové. Tehdy se obecní zastupitelstvo rozdělilo na dvě skupiny. Jedni prosazovali Kubečkův-Šteklíkův návrh, druzí Placákův návrh. Placákův návrh

se zdál být levnější.^{22[22]} Spory obecního zastupitelstva musely být řešeny okresním i zemským úřadem. Část obecních zastupitelů dokonce protestovala proti přizvání starosty obce Václava Kudery a předsedy MŠR Václava Kouby do pracovní komise coby členy s hlasem poradním. Vypracování definitivních plánů bylo tedy zadáno architektům Kubečkovi a Steklíkovi. Soutěže na realizaci stavby, vypsanou 9. 6. 1934, se zúčastnilo 15 podnikatelů s cenovou nabídkou od 1 123 957 Kč až do 1 416 017 Kč.

Proti stavbě se postavili lidovci, kteří svolali schůzi do Vzájemnosti. Nejvíce protestoval P. Václav Buřil, jehož postoj ovlivňovaly osobní antipatie k mnoha živnostníkům a některým učitelům, kteří se po r. 1918 přihlásili k československé církvi. Na svou obranu svolali zastánci stavby schůzi do hostince Na Sále. O pokračujících přípravách informoval starosta Václav Kudera, předseda pracovní komise Václav Šitina a učitel Karel Dvořák.

Lidovečtí zastupitelé vystoupili ze strany a pozbyli tak své mandáty. Bez nich obecní zastupitelstvo nebylo schopné usnášet se ve finančních a rozpočtových záležitostech. Přípravy však pokračovaly dál. Správu obce převzal vládní komisař Václav Lev, který se postaral o nerušený chod celé obce a zdárné dokončení stavby. Lidovcům nepomohlo ani odvolání proti stavbě k zemskému úřadu. Stavba se tím jen oddálila.

Kromě některých řemeslných prací byla stavba zadána fě Mádlík a Včelák z Hradce Králové. Střechu položila fa Vostruh. Zámečnické práce provedl Hynek Kadečka z Jaroměře. Ostatní práce prováděli místní řemeslníci. Elektrické osvětlení a zvonky instaloval Antonín Kalhous. Klempířské práce provedl Josef Chmelík, truhlářské Josef Uhlíř a Karel Tošovský. Stavební a architektonický dozor byl svěřen projektantům, architektům Kubečkovi a Steklíkovi. Mimo ně na stavbu dohlížela také stavební komise obce.

Díky příznivému počasí stavební práce pokračovaly ještě v listopadu a 1. 12. 1934 byla stavba pod střechou. Kvůli kampani v místním cukrovaru byli zaměstnání i dělníci z okolních obcí.

V původních plánech se s příliš bohatým vybavením školy nepočítalo. Vládní komisař Václav Lev, jenž od prosince 1934 dohlížel na stavbu, se podílel na shánění finančních prostředků pro lepší vybavení školy. Ve všech učebnách byly místo palubek položeny parkety, do všech tříd byl také zaveden vodovod. Škola byla vybavena novým nábytkem. Velkou zásluhu na vnitřním zařízení má také místní

---

^{22[22]} Projekt počítal se suterénem pod úrovní terénu. Dobrá izolace v mokré půdě u řeky by tak stavbu značně prodražila.

občanská záložna, která vybavila tělocvičnu nákladem 25 799 Kč, a střelecký kroužek, který zakoupil za 36 000 Kč pomůcky a další vybavení do kabinetu II. odboru (přírodovědné předměty).

Celkový náklad na stavbu nové školy činil 1 720 048,60 Kč. Většina byla zaplacená z obecních přirážek, obecního fondu na stavbu školy a z fondu MŠR. Kromě výše zmíněných darů věnoval ještě místní cukrovar 50 000 Kč. Více než 370 000 Kč si obec na stavbu vypůjčila.

IV. IV. 1935 - 1948

1. 1. Zákon o újezdních školách měštanských

V r. 1935 byl novelizován školský zákon z r. 1922, jímž byly zřízeny měštanské školy újezdní. Pokud obvod veřejné měštanské školy přesahoval území školní obce, tak jako v Českém Meziříčí, vytvořil školní újezd. Místní školní rady se přeměnily v újezdní školní rady s odborem pro věci školní obce, tj. záležitosti obecné školy, a s odborem pro věci školního újezdu, tj. záležitosti měštanské školy. V újezdní školní radě zasedalo 2 - 5 volených zástupců škol obecných, stejný počet zástupců škol měštanských a vždy dvojnásobný počet zástupců školní obce a školního újezdu.

Až na tuto drobnou úpravu se však školství v českých zemích vyvíjelo plynule dále.

2. 2. České obecné školy v letech 1938 - 1948

První viditelné změny přišly v říjnu a listopadu 1938. Byl zrušen 28. říjen jako státní svátek. Jiným nařízením měly být z učeben odstraněny Masarykovy a Benešovy portréty. Proti tomu se učitelé postavili jako stav bez rozdílu politického přesvědčení. Snažili se tak chránit Masarykův odkaz, symbol demokratického Československa. Místo obrazů Masaryka, Beneše a jiných visel v každé třídě kříž.

Během podzimu a zimy 1938 přišly do vnitrozemí tisíce učitelů se svými rodinami ze zabraného pohraničí a další čeští učitelé byli vyháněni ze Slovenska. Řešením nadbytku učitelských sil mohlo být snížení počtu žáků ve třídě (nyní se třída dělila v případě, že stoupl počet žáků nad 60) a prodloužení povinné školní docházky, o čemž se vážně uvažovalo již od poloviny 30. let, nebo předčasně penzionovat starší učitele a propustit vdané učitelky. Byla přijata nařízení o úpravě personálních poměrů ve veřejné správě a o úsporných opatřeních personálních. Po dobu dvou let neměli být přijímáni žádní noví zaměstnanci, současným zaměstnancům byl zastaven postup. Muži odcházeli do výslužby v 55 letech, ženy v 53 letech. Platy byly sníženy až o 8 %. Vánoční příspěvek nebyl vyplácen vůbec. Počet žáků ve třídě však byl od počátku školního roku 1939/1940 snížen na 45, což zajistilo lepší kvalitu výuky. Přestože počet žáků na obecných a měštanských školách klesal, tříd a tím zaměstnaných učitelů přibývalo.

Bezprostředně po zřízení Protektorátu Čechy a Morava bylo zabráněno mnoho českých škol a zastaveno vyučování, především na územích s německým obyvatelstvem.

Vlastním cílem nacistické výchovně-vzdělávací práce byla výchova takových osobností, které by byly loajálním nástrojem vládnoucí moci, táz myšlenka jakou později přejali komunističtí pedagogičtí pracovníci.

Přímo pro české školství vypracoval K. H. Frank program, který Hitler v říjnu 1940 schválil. Nejdůležitějšími body školské politiky v protektorátu mělo být vymýcení českého dějinného mýtu, postupné odbourání českého středního a nižšího školství a především likvidace české inteligence omezením českého vysokého školství na Collegium bohemicum v rámci německé univerzity v Praze. Neznamenal to ovšem, že by škola byla nedůležitou institucí.

Zpočátku zůstaly osnovy zachovány, ale již v listopadu 1939 přišla první změna. Na měšťanských školách byla zavedena povinná výuka němčiny. O tři měsíce později mohla být němčina vyučována od 3.třídy na obecných školách, pokud se přihlásilo alespoň 12 žáků. Podstatnou změnu ovšem přineslo nařízení ze září 1940, jímž byla z výuky vypuštěna občanská nauka a němčina se stala povinným předmětem i na obecné škole. Hodinami štědře dotovaná němčina však stále více zasahovala do přidělu hodin a rozsahu učiva ostatních předmětů. Výuka dějepisu, dějin literatury a jiných společenskovedních předmětů byla postupně omezována.

Na počátku r. 1941 byly vydány nové osnovy silně prodchnuté důrazem na kladný vztah k německému národu a úctu k Vůdci.

Během jara a léta 1939 proběhla revize učebnic. Některé byly vyřazeny (asi 10 %), v mnohých provedeny příslušné korektury. Až od školního roku 1940/1941 nastala situace, že většina knih byla vyřazena a nové učebnice neexistovaly.

Kromě omezování výuky byly redukovány i samotné školy. Měšťanská škola se stala od školního roku 1941/1942 čtyřtřídní hlavní školou výběrovou připojenou k 4. třídě obecné školy. Do 1. ročníku nesmělo být přijato více žáků než absolventů posledního ročníku, a to maximálně 40 % žáků odcházejících ze 4. třídy obecné školy. Většina žáků tedy musela dokončit povinnou školní docházku na obecné škole. Na českých školách opět stoupl počet žáků na 60 ve třídě. Snižováním počtu tříd došlo k rušení učitelských míst.

I do vzdělávání se promítaly rasové teorie. Koedukace (společná výuka chlapců a děvčat) postupně mizela a pro dívky bylo budováno speciální školství, které odráželo nacistické pojetí ženy-matky.

Od 1. 5. 1939 na obecné a měšťanské školy přímo dohlížel okresní školní inspektor. Od r. 1941 neměly již být místní a újezdní školní rady voleny, ale jmenovány přednostou okresního úřadu. Od r. 1942 mohl ministr školství o svém

resortu rozhodovat sám se souhlasem státního prezidenta. V dubnu 1943 převzaly agendu zrušených zemských školních rad zemské úřady. Působnost okresních školních výborů přešla na školské úřadovny při okresních úřadech, které vedli okresní školní inspektoři. V listopadu byly potom zrušeny místní a újezdní školní rady. Představeným školní obce mohla školská úřadovna jmenovat téměř kohokoli, obvykle však starostu obce, ve které se škola nacházela.

Učitelů se dotýkalo velmi mnoho perzekučních nařízeních. Nejdříve byli propuštěni komunističtí a židovští učitelé, později i legionáři. Na začátku r. 1940 museli státní zaměstnanci (včetně učitelů) složit slib věrnosti Adolfu Hitlerovi, pokud nechtěli přijít o místo, stejně tak předložit prohlášení o rodovém původu.

Na jaře 1941 bylo odstraněno vysokoškolské vzdělání učitelů, protože, podle Hitlera, „každý šikovatel německé branné výchovy má při výchově větší úspěchy než učitel“ a pro žáky by byl lepším vychovatelem vysloužilý voják s dvouletou učitelskou přípravkou.

Později museli všichni státní zaměstnanci prokázat velmi dobrou znalost němčiny, opět pod hrozbou propuštění nebo předčasného penzionování. Od r. 1943, v době tzv. totální války, řadu učitelů zatkl gestapo za činnost nepřátelskou říši a odvěklo do koncentračních táborů nebo popravilo. Mnoho učitelů pracovalo mimo školu v rámci totálního nasazení.

V poslední fázi války byla škola využívána spíše pro hospodářskou činnost. Učitelé byli nuceni organizovat různé sběry kovů, kůží, kostí, papíru, gumy, pecek a dalších odpadových surovin. (Již od r. 1940 probíhal sběr léčivých bylin.) Žáci se těchto sběrů také účastnili. Během léta a podzimu se z žáků a učitelů stávali zemědělští a lesní dělníci za nepatrnou odměnu. Nacisté se v každém směru snažili prosazovat „říšské smýšlení“, za něž byli na školách osobně odpovědní ředitelé.

Tak jako byli v Německu mladí lidé organizováni v Hitlerjugend, měla být v protektorátu vytvořena podobná mládežnická organizace. Tou se stalo *Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě*, kterému podléhali všichni mladiství protektorátní příslušníci ve věku od 10 do 18 let.^{23[23]} Povinná služba mládeže byla jakýmsi čestným vyznamenáním, jehož se nesměli účastnit Židé a židovští míšenci, ti kdož jednají nečestně nebo svým chováním budí veřejné pohoršení. Ve své podstatě byl však vliv kuratoria na výchovu a germanizaci mládeže nepatrný. Útlak na jedné straně nemohl přebít nicotný kulturní a sportovní život na straně druhé.

---

^{23[23]} Podle nařízení předsedy Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě č. 188/1942 z 30. 5. 1942 zajišťovalo kuratorium tělesnou, duševní a mravní výchovu mladistvých mimo školu a rodinu prostřednictvím sportovních, turistických, ochotnických aj. spolků a organizací.

Ministerstvo školství a osvěty se snažilo, aby mohly školy hned po prázdninách r. 1945 začít normálně pracovat. Na konci listopadu vydalo přechodné osnovy pro obecné, měšťanské a střední školy.

Snahy učitelů o jednotnou školu přerušené válkou nyní opět propukly naplno. Již ve školním roce 1945/1946 se vyučovalo v prvních a druhých ročnících měšťanských a středních škol podle jednotných osnov.

Po válce bylo obnoveno vysokoškolské vzdělání učitelů. V r. 1946 byly zřízeny pedagogické fakulty pro vzdělání učitelů všech stupňů škol.

V r. 1948 byl přijat nový školský zákon, jenž vytvořil jednotný školský systém. Povinnou školní docházku, prodlouženou na devět let, zajišťovaly školy I. a II. stupně.

Tento zákon původně připravoval Zdeněk Nejedlý. Po jeho odchodu z ministerstva školství a osvěty, převzal přípravu školského zákona nový ministr Jaroslav Stránský. Proti návrhu Zdeňka Nejedlého se zvedla vlna odporu, především mezi gymnaziálními a vysokoškolskými profesory a v církevních kruzích. Zaváděl totiž jednotnou školu bez jakékoli možnosti diferenciací, všechny děti měly být vychovávány podle jednotných osnov bez ohledu na jejich schopnosti a předpoklady. Výhodou nesporně bylo to, že se každému dítěti dostane stejného vzdělání, aniž by se muselo v raném věku rozhodovat pro nějaký konkrétní obor vzdělání.

V r. 1950 převzal stát, resp. místní národní výbory práva a závazky, tj. především náklad, školních obcí a újezdů.

3. 3. Budova školy

Po dlouhých letech přemlouvání, prošení a vyhrožování se učitelé s žáky mohli přestěhovat do nové budovy. I když se v nové škole začalo učit již 1. 9. 1935, dokončovací práce probíhaly ještě dlouho. Do sborovny a ředitelny se stěhoval nový kovový nábytek. Ze staré školy a z obecního domu se musely přestěhovat učební pomůcky... Bylo ještě nutné vybavit kabinet I. odboru.

Od samého začátku se velmi dbalo na to, aby škola zůstala upravená a čistá. Děti se začaly přezouvat.

Školu slavnostně otevřel a předal veřejnosti 15. 9. 1935 Václav Lev. Několik slov k žákům, učitelům i veřejnosti pronesl OŠI Václav Nedbal. Blahopřejné pozdravy došly i od pozvaných ministrů a poslanců.

Během podzimu a zimy se vyskytly problémy s ústředním topením. Škola musela být na konci října na několik dní uzavřena a poté i po vánočních

prázdninách. Úřední znalec v lednu 1936 prohlédl na žádost ředitele školy učebny. V sepsaném protokolu nařídil ředitel Hubáček z Hradce Králové, která topení instalovala, do tří týdnů závady odstranit.

Nakonec opravu prováděla firma Javůrek z Josefova během vánočních prázdnin v r. 1936. Tím však problémy s ústředním topením neskončily. O prázdninách r. 1939 bylo ústřední topení rekonstruováno. Prorozlé ucpané trubky musely být z podlah vykopány a instalovány nové.

Kolaudace nové budovy školy proběhla 26. 5. 1937 za přítomnosti okresního hejtmana JUDr. Jaroslava Vožického, OŠI Václava Šilhy a vrchního zdravotního komisaře MUDr. Josefa Šidlofa. O dva měsíce později se konala ještě superkolaudace, jíž se účastnili i podnikatelé, kteří se na stavbě podíleli.

Postupně se upravovala ještě zahrada kolem školy.

Na počátku školního roku 1937/1938 požádala škola o instalaci školního rozhlasu. Obec, občanská záložna a cukrovar Oskara Bondyho věnovaly dohromady 3 800 Kč. Počítalo se ještě s příspěvkem MŠANO ve výši 1 980 Kč. Zařízení značky Telegrafia instalovali Antonín Kalhous a Miloš Kárník. Celková cena se vyšplhala na 12 703 Kč. K původní částce přispěl cukrovar ještě 5 600 Kč. Zbývající část doplatila MŠR.

Na podzim 1939 bylo na školní zahradu namontováno automatické zavlažování. Příští rok před Vánoci povolila MŠR, aby se nechala část zahrady zaplavit a vytvořilo se tak kluziště.

V r. 1944 byla budova školy zabrána pro akci Kinderlandesverschickung - přestěhování dětí z německých oblastí ohrožených bombardováním. Od 11. září byly do tělocvičny stěhovány tři vagony stolů, židlí a paland pro tento „dětský tábor“. Učitelé museli budovu vyklidit. Část zařízení uschoval MUDr. Vladimír Wisinger, část p. Pešek v hostinci Na Sále, některý nábytek byl odstěhován do sokolovny, kde se později učilo. Kromě toho se vyučovalo ještě na obecním úřadě a v hostinci Na Sále. Ředitel Rudolf Hošek jednal 6. října s pověřencem pro tábory mládeže, aby část školní budovy zůstala zachována pro meziříčskou školu, ale bezvýsledně. Do 9. října byla škola vystěhována úplně. Z nedostatku místa a učitelských sil bylo zavedeno polodenní vyučování, výuka na hlavní škole probíhala dopoledne, na obecní škole odpoledne. Do školy se 10. října nastěhovalo 77 německých děvčat z okolí Hamburku se třemi učitelkami. V některých třídách si zařídily ložnice, ostatní učebny zůstaly pro výuku. Tělocvična fungovala jako jídelna s kuchyní. Měly dostatek všeho, o čem se českým dětem ani nezdálo, čokolády, pomerančů, rýže a hlavně uhlí. V lednu 1945 přijeli ve třech turnusech na návštěvu rodiče.

Poslední Němky sice ze školy odešly až 10. 3. 1945, ale už 2. března se tam nastěhovala Technická kompanie 15, němečtí vojáci. Na dvoře postavili dva baráky, coby skladiště a dílnu, a čtyři stany pro koně.

Do obce stále přicházeli uprchlíci. Část uprchlíků a Technické kompanie byla ubytována také v sokolovně a v hostinci Na Sále, takže učitelé přišli o další místa, kde vyučovat. Ve dvou místnostech na obecním úřadě se tísnilo osm tříd žáků.

V květnu se do školy nastěhovali Rusové. Zásoby klišu, mýdla a jiných čistících prostředků, ale také šicí stroje, obráběcí stroje, hoblice a jiné vybavení dílen a tělocvičny měnili s místními lidmi za vodku. Nepotřebné věci po Němcích vyházeli z oken. Na zahradě se již v době, kdy školu „obývali“ Němci, porážel dobytek. Kostmi a vnitřnostmi bylo zamořeno celé okolí. Kolem plotů vykopali latríny, které po svém odchodu ani nezaházeli. Před svým odjezdem do Kladska se sice asi snažili uklidit, ale výsledek byl zoufalý. Je nutné říci, že stav školy už po odchodu německých děvčat nebyl nejlepší, většina oken byla rozbita, umyvadla poškozená, kotle ústředního topení prasklé... Škody byly odhadnuty na 275 445 K 20 h,^{24[24]} v hodnotě před měnovou reformou.

Národní výbor se o školu nepostaral, tak jak slíbil. Opravy nezačaly. ÚŠR se zatím neustavila. Navíc byl ředitel Rudolf Hošek přeložen do pohraničí. O nutné opravy a záležitosti školy se tedy začali starat učitelé Jaroslav Střítecký, Svatopluk Lorenc a Karel Dvořák. V pěti dnech se vystřídalo 152 dobrovolníků z řad maminek, učitelek a manželek učitelů, které školu uklidily.^{25[25]} Poté byla škola vydezinfikována. Učitelé spolu s žáky nastěhovali do tříd nábytek, do té doby uložený mezi lidmi na půdách. Je až neuvěřitelné, že se 3. 9. 1945 opravdu mohlo začít vyučovat v naprosto vyhovujících prostorách.

Následky války však patrné byly. Na hřišti, a nejen tam, se stále ještě nacházely nevybuchlé pumy a náboje. Postupně byly likvidovány i baráky po Němcích, aby se zahrada mohla využívat pro své účely. Rozkládající se povrchově zakopaný dobytek a koně na zahradě nemohly být odvezeny. Tato část zahrady se alespoň provizorně oplotila, aby se děti nemohly nakazit nějakou chorobou. Objednaný vagon uhlí byl po cestě zabaven, vánoční prázdniny musely být prodlouženy. Ale aby děti příliš nezameškaly, chodily si do školy pro domácí úkoly. Podobné problémy přetrvávaly celý školní rok.

---

^{24[24]} Škody na inventáři (knihy, mapy, sbírky, tělocvičné nářadí, rozhlas, šicí stroje ad.) představovaly 127 700 K, škody na zahradě a hřišti 22 500 K, na školní budově (zednické, truhlářské, sklenářské, zámečnické, elektrotechnické práce, oprava ústředního topení...) 125 245 K 20 h.

^{25[25]} Celkem odpracovaly 612 hodin.

O prázdninách v r. 1946 byla škola opravována. Staré topení na hnědé uhlí bylo vyměněno za kotel na koks. Na opravy přispělo ministerstvo školství subvencí ve výši 95 000 Kčs z celkové částky 175 000 Kčs.

4. 4. Správa školy

Na základě zákona o újezdních měšťanských školách, probíhala v Českém Meziříčí jednání o podobě budoucího školního újezdu. V dubnu 1936 se k újezdu přihlásily obce Králova Lhota, Rohenice, Skršice a Slavětín. V červnu proběhlo komisionální řízení, jemuž byli přítomni i zástupci zmíněných obcí. K újezdu se chtěla připojit i Jasenná, do té doby než zřídí vlastní měšťanskou školu.

Od 1. 9. 1938 se stala měšťanská škola v Českém Meziříčí školou újezdní, do jejíhož obvodu patřily obce Rohenice, Králova Lhota, Skršice a Slavětín. Během války, kdy nebylo pomýšlení, aby se zřizovaly nové české školy, se Jasenná snažila o přískolení k meziříčské hlavní škole (bývalé měšťanské škole), ale nakonec se k obvodu nepřihlásila a jasenské děti musely platit školné.

Během okupace zůstala správa obou škol spojena. Správa škol se rozdělila až v r. 1948, po vydání nového školského zákona, jímž se škola měšťanská přeměnila v školu střední.

Od počátku školního roku 1939/1940 byli žáci živnostenské školy přeškoleny do Dobrušky. Meziříčská živnostenská škola tím zanikla.

Nějaký čas v r. 1941 rohenické děti docházely na obecnou školu do Českého Meziříčí, protože tamější škola byla uzavřena. V r. 1944 byl správce rohenické školy Josef Žák totálně nasazen a škola uzavřena. Rohenické děti od té doby docházely do Českého Meziříčí.

Ještě v září 1937 byla zvolena MŠR. Od školního r. 1938/1939 se rozmnožila o zástupce školního újezdu. Od jara 1941 však na místo volené ÚŠR nastoupila okresním školním výborem jmenovaná ÚŠR. OŠV však respektoval místní poměry a mezi nově jmenovanými členy byli titíž lidé, kteří zasedali v původní ÚŠR.

Od školního roku 1941/1942 byla pětiletá obecná škola přeměněna na čtyřtřídní. Z měšťanské školy se třemi postupnými ročníky se stala čtyřtřídní škola hlavní.

K 1. 6. 1942 byl zrušen okres Nové Město nad Metují. Zdejší školy přešly pod správu OŠÚ v Hradci Králové.

Ministerským nařízením byly r. 1944 ÚŠR zrušeny, záležitosti školního újezdu nyní obstarával Rudolf Hošek jako představený školní obce a jeho náměstek Svatopluk Lorenc. Na podzim 1945 se znovu ÚŠR ustavila.

Od 1. 10. 1944 byla s povolením ministerstva školství otevřena v Českém Meziříčí mateřská škola pod vedením učitelky Milady Mášové. Po zabrání budovy školy byla mateřská škola dočasně uzavřena. Později pro ni byla zařízena místnost v přízemí obecního domu.

Od školního roku 1945/1946 fungovala celá léta, a to i přes prázdniny jako zemědělský útulek, na který přispívalo ministerstvo zemědělství. Zpočátku byla mateřská škola umístěna ve školní kuchyni a jídelně.

Od školního roku 1945/1946 se obecná škola opět rozšířila na pět postupných tříd. K třetímu ročníku měšťanské školy byl však připojen ještě jednorozční učební kurz, JUK. Školní docházka byla tedy fakticky prodloužena do 15 let.

5. 5. Učitelé

Atmosféra doby se trochu změnila. Méně se pořádaly kurzy zavařování ovoce. Naopak častěji okresní úřad pořádal kurzy branné výchovy pod vedením okresního školního inspektora, kterých se v rámci možností účastnili všichni učitelé.

Rozhodně se však učitelé nepřestali vzdělávat. Mladí učitelé si dodělávali zkoušky učitelské způsobilosti, ať již pro obecné nebo měšťanské školy. Marie Paštová se v září 1936 účastnila zmíněného kurzu zavařování ovoce. Karel Dvořák ve stejném roce navštěvoval učitelský kurz pro lidové školy hospodářské. V dubnu 1937 proběhly pro učitele kurzy krátkého filmu.

Po nařízeních o výuce němčiny na měšťanských a později i obecných školách (r. 1940) se pro učitele konaly v Opočně jednou týdně kurzy němčiny. Od r. 1942 učitelé povinně skládali z němčiny zkoušky.

V srpnu 1942 odjeli Josef Šubrt, Karel Dvořák, Žofie Bergrová, Marie Javůrková, Josef Žák a Marta Nováková na desetidenní přeškolovací kurz z dějepisu do Hradce Králové.

Do konce r. 1941 museli učitelé prokázat nežidovský původ na formuláři s následujícím textem:

„Prohlašuji na svou čest a u vědomí své disciplinární odpovědnosti, že oba moji rodiče (nemanželská matka) nepříslušeli vůbec, ani jen po určitou dobu, k židovskému náboženství nebo k židovské národnosti.

Toto prohlášení jsem ochoten (ochotna) na úřední vyzvání doložit hodnověrnými doklady.“

Po „volné úvaze“ všichni členové učitelského sboru v r. 1942 vstoupili do Českého svazu pro spolupráci s Němci. Míra dobrovolnosti, s jakou učitelé prováděli některá nařízení či doporučení, je velmi sporná.

Od r. 1940 učitelé ve škole organizovali různé sběry. Zpočátku to byl sběr kovů, papíru, gumy nebo skla. Později se sbíraly i staré oděvy, hadry a léčivé byliny. V době, kdy již nebyly suroviny pro zbrojařský průmysl se sepisovalo všechno, co by se dalo použít. Ve školním roce 1942/1943 děti sebraly celkem 567 kg starého papíru. Kdosi z meziříčských tyto akce komentoval slovy: „Tráva stačí na d[írk]u, papír odveď na sbírku.“ Kronikář Karel Dvořák po válce vysvětloval, jak to ve skutečnosti se sběrem bylo:

„Na jakost sebraného materiálu se nehledělo a množství se dalo vždy nějakým způsobem ošiditi. Skládka starého železa i rezavého plechu byla na obecním dvoře, a tak se stalo, že některé kusy cestovaly na váhu několikrát. Když jsme předepsaného množství nedocílili, pomohl starou litinou nebo papírem cukrovar a zase byl na měsíc pokoj.“

Sběry surovin byly vcelku úspěšné a proto pokračovaly i po válce.

Kromě těchto sběrů se organizovaly také peněžité sbírky pro Německý červený kříž, které každým rokem narůstaly.

Na počátku r. 1943 se ve škole sebralo pro české dělníky v říši 54 knih, 148 časopisů a 5 her.

V červnu 1942 byla prozrazena opočenská odbojová skupina. Jejími členy byli i dva zdejší učitelé, Jan Pitra a Jan Vokoun. Oba učitelé byli odsouzeni za činnost říši nepřátelskou k šesti letům káznice a ke ztrátě cti. To s sebou samozřejmě přinášelo propuštění. Jan Pitra zahynul v koncentračním táboře ve Zwickau, Jan Vokoun pracoval na různých místech v Německu a v r. 1945 se vrátil. Janu Pitrovi byla 28. 10. 1946 odhalena v 1. poschodí školy pamětní deska sochaře Holance z Opočna. Tryzny se účastnili různí veřejní funkcionáři, ale také sokolové, skauti a zástupci politických vězňů.

Od r. 1943 byli učitelé totálně nasazováni. Z Českého Meziříčí nejdříve odešli František Ryšavý a Jaroslav Němeček do fy Junkerswerke ve Dvoře Králové a František Mařan do Mixty v Jaroměři. V září 1944 byli přikázáni Svatopluk Lorenc a Jaroslav Střítecký do Škodových závodů v Račicích, Věra Truněčková do fy Metal v Náchodě. Protože Josef Žák, správce školy v Rohenicích, byl také nasazen, rohenické děti docházely do meziříčské školy. Celkem pracovalo v rámci totálního nasazení šest učitelů meziříčské školy po dobu 90 měsíců.

V létě 1943 a 1944 učitelé nastupovali na prázdninové zemědělské práce. Většina učitelů nastoupila u svých příbuzných nebo známých.

Kromě toho, že válka přinesla otřesné zážitky a nehezké vzpomínky, přihodily se i radostné události. V září 1941 se manželům Stříteckým narodil chlapeček.

V březnu 1943 se vzali dva zdejší učitelé, Jaroslav Němeček a Marie Javůrková. V dubnu se jim pak narodilo první dítě.

V létě 1945 učitelé připravovali školu na návrat žáků. Bylo potřeba sehnat peníze na opravu budovy, na získání nových, nezbytných pomůcek pro vyučování. Po přeložení ředitele Rudolfa Hoška do pohraničí byl správou školy pověřen Karel Dvořák, jehož zásluhou se opravdu mohlo začít hned po prázdninách vyučovat. Do pohraničí odešli ještě další tři učitelé.

6. 6. Výuka

Meziříčská škola zpočátku nařízeními o výuce němčiny příliš poškozena nebyla. Na měšťanské škole se němčina jako nepovinný předmět vyučovala od r. 1921. Na obecné škole se němčina vyučovala již ve školním roce 1937/1938. Postupně však hodiny němčiny stále přibývaly na úkor společenskovedních předmětů, jako byl dějepis, zeměpis a především občanská nauka, která byla v r. 1940 zrušena úplně. Dějepis byl postupně také omezován, až byl z osnov vypuštěn. Zeměpis se omezil na popis Velkoněmecké říše a Protektorátu Čechy a Morava. Ve školním roce 1944/1945 ministerstvo školství přijalo několik změn v osnovách. Byly zavedeny jednotné jmenné a slovesné vzory, další norma byla přijata pro vyjmenovaná slova.

Hned ve školním roce 1945/1946 se nedostatky výuky samozřejmě projeví. Opět se začal vyučovat dějepis a zeměpis v původní podobě. Občanská nauka byla nahrazena politickou výchovou, místo němčiny se vyučovalo ruštině. Kreslení a chlapecké ruční práce nahradila technická výchova. Od školního roku 1946/1947 se nepovinně vyučoval těsnopis.

Výuku učitelům ztěžovalo i vyřazování učebnic a uzavření knihoven. Na počátku r. 1941 nebyla na meziříčské škole žádné vyhovující učebnice. Vypůjčování knih bylo zastaveno. Do starého papíru bylo odevzdáno 350 kg knih a jiných pomůcek. Jestli opravdu všechny knihy skutečně skončily ve stoupě, již nelze říci.

Od školního roku 1941/1942 výuka trpěla také přeměnou měšťanské školy ve výběrovou školu hlavní. Byla rozšířena o jeden ročník, škola obecná naopak o jednu třídu zkrácena. Na obecné škole tedy zůstaly čtyři třídy, ale nyní zajišťovaly osmiletou docházku, protože na školu hlavní mohl být přijat jen velmi omezený počet uchazečů.

V posledním válečném roce byla budova školy zabrána pro dětský tábor a výuka osmi tříd probíhala ve čtyřech místnostech. Obecní úřad poskytl dvě

místnosti. Vyučovalo se také v hostinci Na Sále a v malém sále sokolovny. Po zabrání sokolovny německými vojáky zbyly už jen dvě místnosti na obecním úřadě.

Škola postupem doby plnila více a více hospodářské úkoly. Na hlavní škole bylo v r. 1943 zavedeno pěstování bource morušového. Škola však neměla žádné morušové keře, listy pro výživu získávala od rolníka Václava Bartoše.

V létě žáci místo výuky pracovali ve dvoře Ostrov nebo na statku ve Vranově, kde r. 1943 odpracovali 448 hodin při sklizni máku.

V zimě bylo běžně zastavováno vyučování kvůli nedostatku topiva. Dodávky uhlí byly prostě zabaveny. V té době obvykle nastupovalo nouzové řešení. Děti dostávaly domácí úkoly, které jednou za týden přinesly do školy, kde je učitel zkontroloval.

Několik pozitivních opatření válka přece jen přinesla. Nově zřízené pracovní úřady zabezpečovaly maximální využití pracovní síly. Úředníci pracovních úřadů pomáhali dětem vybrat si nejvhodnější povolání. V lednu 1943 se konal v Českém Meziříčí „Elternabend“ se zástupcem pracovního úřadu v Náchodě. Večer byl zahájen přednesem sboru 4. ročníku předehrou Wagnerovy opery *Meister Singer von Nürnberg*.

Podpora válečného úsilí byla demonstrována např. soutěží *Wehrmachtspreisausschreiben für die tschechischen Schulkinder*, do které žáci posílali příspěvky o německé branné moci.

7. 7. Vybavení školy

Dílny v nové škole byly vybaveny zahradnickým nářadím a potřebnými stroji. Pro výuku ručních prací zakoupila MŠR šicí stroje, žehličku a žehlicí prkno. Později se žádné jiné pomůcky již pořizovat nemohly.

Již v zimě 1939/1940 měla škola problémy s dodávkami uhlí. Pro školy byly dodávky uhlí do jara zastaveny. Nepomohly ani urgencye v Praze v Úřadovně pro uhelné hospodářství. Vyučování bylo přerušeno a děti si chodily do školy pouze pro úkoly. V učebnách se teplota pohybovala kolem 11°C. Dodávka uhlí přišla až na začátku dubna 1940. Od 1. dubna bylo zahájeno alespoň odpolední vyučování. V dalších letech byla situace obdobná. Při sběru válečně důležitých kovů na jaře 1943 bylo částečně rozebráno ústřední topení a vodovod. Měděné, mosazné, olověné a další součástky musely být odvedeny.

Během okupace se školní pomůcky dokupovaly jen velmi zřídka. Seznam zakázaných knih se neustále rozšiřoval, navíc byly žákovské i učitelské knihovny uzavřeny. V r. 1943 byla krátce otevřena knihovna, aby si mohli učitelé vybrat

technické příručky. Učitelé povinně odebírali a také četli časopisy *Wehrmacht* a *Signal*.

Na vhodné výzdobě se však šetřit nemohlo. Obrazy s náměty „z říšského dění“ zdobily chodby a učebny.

Po válce škole přispělo několik místních organizací. Závodní rada cukrovaru věnovala 10 000 Kčs z výtěžku plesu na obnovení žákovské knihovny. Ochotnický spolek přispěl 3 500 Kčs. Alois Kühnel, ředitel cukrovaru, daroval pro kabinet II. odboru sedm vycpanin, drogistka K. Tůma obraz *Přísaha československých dobrovolníků 28. září 1914 v Kyjevě*.

Protože se některé předměty během války vůbec nevyučovaly, jiné jen omezeně, nebylo dost učebnic. V prvních měsících musely být objednány mapy republiky a učebnice dějepisu ad.

8. 8. Zdravotní a sociální péče

Do r. 1939 byly děti očkovány proti neštovicím a proti záškrtu. Na konci r. 1939 úřady však očkování na několik měsíců zastavily. Pravidelné prohlídky žáky se také omezily.

Během okupace mezi dětmi propukalo více nemocí než dříve. Velmi rychle se rozšiřovaly především infekční nemoci. Na počátku r. 1943 se ve 2. a 3. třídě rozšířila spála. Učebny byly na dva dny zavřeny a dezinfikovány. V červnu onemocněly další děti. Vyskytly se i případy záškrtu.

Na konci r. 1946 prohlédl obvodní lékař MUDr. Michal Četverikov všechny děti. Výsledky vyšetření sdělil rodičům na schůzi rodičovského sdružení. Rodičovské sdružení v prvních letech fungovalo jako jakýsi sociální orgán obce. Lékařské prohlídky měly úspěch. Okresní péče o mládež v Opočně na základě prohlídek věnovala pro všechny děti rybí tuk. Podávání rybího tuku mělo největší efekt u nejmenších dětí. Na začátku roku 1947 ještě MUDr. Vanický z opočenské nemocnice všechny děti zrentgenoval kvůli tuberkulóze. U žádného dítěte zjištěna nebyla.

Tak jako v minulých letech i nyní chudé děti dostávaly vánoční nadílku. V r. 1935 bylo poděleno 99 dětí věcmi v hodnotě 3 363 Kč 45 h. O Vánocích 1937 bylo z rozpočtu školy obdarováno 47 dětí, kromě toho dalších 40 dostalo šaty ze sbírky, kterou zorganizovali sami žáci ve škole. R. 1943 dostaly všechny děti ovoce a cukroví, které přes rok téměř vůbec neznaly.

Místní občanská záložna stále přispívala na potřeby školy. Nemajetné děti dostávaly kreslicí a psací potřeby a knihy zdarma.

Český červený kříž vyhlašoval vždy na jaře týden čistoty a zdraví, ke kterému se připojovala i meziříčská škola.

Na konci r. 1945 po celé republice probíhaly sbírky na různé zdravotní nebo sociální programy. Okresní péči o mládež v Opočně bylo odevzdáno 1 601 Kčs pro děti potřebující zvláštní péči. Na pomoc Slovensku se vybralo 36 245 Kčs.

Od 1. 3. 1947 začala vyvařovací akce. Školnice p. Jarešová ke svaččině vařila kakao a v poledne teplé obědy. Český červený kříž poskytl kakao, cukr, mouku aj. z potravin věnovaných USA. Na jaře příštího roku se opět začalo vařit. Beze zbytku byla využita školní zahrada. Kvůli nedostatku tuků a masa se tentokrát přestalo vařit již v polovině června. Zásoby potravin byly uschovány na příští rok.

9. 9. Oslavy, výlety a mimoškolní činnost

Až do r. 1939 se škola snažila pracovat normálním životem, i když politická situace v zemi nebyla příznivá. V říjnu se slavila památka Jana Žižky a výročí samostatnosti republiky. V prosinci potom státní svátek Jugoslávie. V březnu probíhaly po celé obci oslavy narozenin T. G. Masaryka. V květnu učitelé připomínali státní svátek Rumunska. Po Masarykově abdikaci a zvolení Edvarda Beneše prezidentem se stejným způsobem jako narozeniny Masarykovy slavily i květnové narozeniny Benešovy.

Mimo těchto neměnných a stálých, víceméně politických, svátků a slavností učitelé dětem připomínali významná výročí z českých i světových kulturních dějin. V r. 1936 se slavilo 500. výročí přijetí basilejských kompaktát. Ke 100. výročí úmrtí Karla Hynka Máchy děti přednesly básňové pásmo. Podobným způsobem bylo vzpomenuo 125. výročí narození Karla Jaromíra Erbena v listopadu 1936 a 100. výročí úmrtí Alexandra Sergejeviče Puškina v únoru 1937.

Tomáš Masaryk byl pro mnohé opravdovým vzorem, otcem. Když 14. 9. 1937 zemřel, ve škole učitelé začali spontánně vyprávět dětem o jeho životě, o Velké válce, o vzniku republiky.

Velmi oblíbená byla žákovská divadla. Meziříčské děti chodily s učiteli na představení pořádaná školou ve Skršicích nebo v Králově Lhotě. Na oplátku chodily děti ze Skršic, Královky Lhoty a Rohenic na představení do Českého Meziříčí. V březnu 1936 děti uspořádaly představení *Hastrman* se sbírkou pro Čechoslováky v zahraničí.

Po r. 1938 školní oslavy musely být úředně povoleny, většinou se tedy konaly jen úředně nařízené slavnosti. Na počátku školního roku ředitel k dětem promlouval o vzájemné spolupráci Čechů s Němci. Plné znění proslovu dodal OŠV. V březnu si

lidé připomínali výročí zřízení protektorátu. Děti ve škole poslouchaly projev ministra školství Emanuela Moravce. Každoročně v dubnu probíhaly oslavy narozenin Adolfa Hitlera.

Děti se už neučily o českých klasicích, ale o německých velikánech. V prosinci 1941 si proto připomněly 150. výročí úmrtí Wolfganga Amadea Mozarta.

Děti cítily velmi dobře nepřátelskou atmosféru a dávaly to najevo po svém. V červnu 1944 byly vyšetřovány pro zpívání hanlivé písničky o Hitlerovi. Na zásah OŠI Rudolfa Berana bylo vyšetřování zastaveno.

Jediným pozůstatkem „starého režimu“ byly slavnosti vánočního stromu, dobročinné akce, které přetrvaly po celou dobu okupace. O Vánocích 1946 dětský sbor pod vánočním stromem zpíval koledy. Výnos ve výši 4 617 Kč byl použit na nákup školních pomůcek.

Začínaly se postupně obnovovat staré svátky a slavnosti. Opět byl slaven 28. říjen jako státní svátek. Přestaly se slavit státní svátky Jugoslávie a Rumunska, zato do českých dějin vstoupil 7. listopad, socialistická revoluce v Rusku.

Velkolepě byla pojata oslava 1. výročí osvobození 4. a 5. 5. 1946. Zahájení proběhlo v tělocvičně. Děti nacvičily hudební čísla, básně a scénky. Školní slavnost byla zakončena hymnou. Večer se lidé sešli u pomníku padlých před obecním domem. V lampiónovém průvodu došli až k sokolovně, kde se páčila vatra. Druhý den dopoledne rozhlas vysílal přenos z pražských oslav. Odpoledne obec uspořádala koncert.

Bezprostředně po válce České Meziříčí zažilo ještě jednu pompézní oslavu, slavnost svátku matek v r. 1947. Přípravy začaly již dlouho před samotnými oslavami. Každá třída secvičila vlastní pásmo. Rodičovské sdružení slíbilo svou pomoc. Maminky pekly koláče, dortíky, připravily spoustu dobrot. Peklo se v Hrnčířově mlýně, v cukrovaru, ve školní kuchyni a u p. Andryšové.^{26[26]} Zaměstnanci cukrovaru postavili u sokolovny provizorní taneční parket. A 4. 5. 1947 vykročil dlouhý průvod. Nejdříve jely nejmenší děti na koloběžkách, za nimi starší děti v krojích a na alegorických vozech, děti z mateřské školy na voze taženém oslíkem a nakonec selská jízda. Tyto oslavy vynesly neuvěřitelných 57 190 Kčs 90 h.

Nezbytnou zábavou na konci školního roku byly samozřejmě výlety. Nestárnoucími místy dodnes jsou Orlické hory, Krkonoše, Adršpašské skály, Peklo, Litice, Potštýn, Babiččino údolí atd. V r. 1937 však výlety vystřídal pochodová cvičení. A poté na dlouhou dobu veškerá zábava skončila. Děti místo výletů

---

^{26[26]} Spotřebovalo se více než 1 700 vajec a 15 kg másla.

pracovaly na polích nebo pomáhali učitelům se sběrem starého papíru, kostí nebo něčeho podobného.

Ale již v červnu 1946 Žofie Bergrová odjela s ročníkem JUK do Brna a na Macochu, ostatní ročníky měšťanské školy s vyššími třídami obecné školy do Teplických skal a děti 1. a 2. třídy šly na výlet do Vysokého Újezdu.

V létě 1946 poprvé odjelo 10 chlapců a jedna dívka s učitelkou Martou Šaškovou na desetidenní dobrovolné česání chmele k rolníku Josefu Burešovi do Dubčan u Žatce. Kromě stravy a ubytování si vydělali ještě 350 Kčs. O rok později odjel se 17 dětmi Svatopluk Lorenc do Chodounů u Roudnice.

Na podzim děti pravidelně pro lesní správu v Mochově sbíraly žaludy a kaštany pro zvěř. Na jaře lesníkům pomáhaly sázet stromky.

V. V. Epilog

Meziříčská škola prošla za necelá čtyři století bouřlivým vývojem. Vystřídalo se zde nespočet učitelů. V příštím roce bude slavit 70. výročí otevření nové budovy, která svému původnímu účelu slouží dodnes.

V období, jenž bylo sledováno, byly postaveny dvě školní budovy. První svému účelu přestala vyhovovat asi po dvaceti let. Na druhou budovu, moderní a vyhovující dodnes, si museli žáci s učiteli počkat více než třicet let. Vybavení školy se neustále měnilo, aby mohla poskytnout kvalitní základní vzdělání pro všechny své žáky. Osudy učitelů i žáků zůstávaly podobné po celou dobu. Dokonce i slavnosti probíhaly podobně a konaly se na stejných místech.

Léta, kdy učitelé nemohli svou práci vykonávat zcela svobodně, zanechávají jakési memento. Učitelé, kteří nepracují podle svého přesvědčení, nemohou ve svých žácích zanechat dobrý vztah ke společnosti. Proto byla válečná a poválečná léta poznamenána větší nekázní a otupělostí.

V posledních letech byla škola rozšířena a spojovací chodbou propojena s obecním domem, ve kterém je umístěna jazyková učebna, několik kabinetů a školní družina. Došlo také k modernizaci vybavení.

Po povodni v létě 1998 byly opraveny přízemní prostory, především tělocvična a šatny. Školní jídelna se rozšířila přemístěním dílen do přistavěné části školy.

Ve škole pracuje na dvacet učitelů a učitelek, dvě z nich se starají o děti mimo vyučování ve školní družině. Vedle několika převážně sportovních kroužků při škole působí i dětský pěvecký sbor Mezissimo.

Počet dětí na národní, později obecné a měšťanské škole. (Tučně označeny údaje pouze z obecné nebo měšťanské školy).

rok	počet tříd	počet žáků		náboženství				
		řádné vyučování	nedělní škola	kat.	ev.	žid.	čsl. 27 ^[27]	bez vyz.
1846/1847	2	151	69	143	8			
1847/1848	2	158	77	153	5			
1848/1849	2	162	76	155	7			
1849/1850	2	170	72	163	7			
1850/1851	2	174	74	167	7			
1851/1852	2	177	87	170	7			
1852/1853	2	179	84	172	7			
1853/1854	2	179	83	173	6			
1854/1855	2	192	88	186	6			
1855/1856	2	184	87	177	6	1		
1856/1857	2	176	89	169	7			
1857/1858	2	191	84	181	10			
1858/1859	2	191	82	179	12			
1859/1860	2	200	91	188	12			
1860/1861	2	181	88	170	11			
1861/1862	2	185	108	173	12			
1862/1863	2	193	94	181	12			
1863/1864	2	189	99	176	13			
1864/1865	2	206	98	189	17			
1865/1866	2	207	104	191	16			
1866/1867	2	204	99	202	2			
1867/1868	2	211	90	209	2			
1868/1869	2	207	85	205	2			
1869/1870	2	212	94	206	6			
1870/1871	2	267	zrušeno	248	19			
1871/1872	2	269		252	17			
1872/1873	2	261		236	25			

^{27[27]} V letech 1939 - 1945 náboženství českomoravské.

1873/1874	2	259
1874/1875	2	288
1875/1876	2	291
1876/1877	2	300
1877/1878	2	308
1878/1879	2	306
1879/1880	3	310
1880/1881	3	317
1881/1882	4	327
1882/1883	4	334
1883/1884	4	328
1886/1887	4	360
1888/1889	5	385
1889/1890	5	387
1890/1891	5	
1891/1892	5	434
1892/1893	5	442
1893/1894	6	427
1894/1895	6	410
1895/1896	6	380
1896/1897	6	365
1897/1898	5	308
1898/1899	5	294
1899/1900	5	
1900/1901	5	270
1901/1902	5	279
1902/1903	5	281
1903/1904	5	286
1904/1905	5	282
1905/1906	5	285
1906/1907	5	269

231	28	
255	33	
257	34	
264	36	
278	30	
272	34	
281	29	
288	29	
298	29	
310	24	
260	14	5
		2

1907/1908	5	296
1908/1909	5	
1909/1910	6	
1910/1911		
1911/1912	6	298
1912/1913	6	303
1913/1914	6	306
1914/1915	6	312
1915/1916	6	
1916/1917	6	
1917/1918	6	303
1918/1919	6	314
1919/1920	6	318
1920/1921	5 + 2	282 + 83
1921/1922	5	285
1922/1923	5 + 3	245 + 116
1923/1924		224 + 117
1924/1925		199 + 110
1925/1926	4 + 4	178 + 133
1926/1927	4 + 3	164 + 112
1927/1928	4 + 3	147 + 103
1928/1929	4 + 3	142 + 81
1929/1930	4 + 3	139 + 52
1930/1931	5 + 3	153 + 59
1931/1932	5 + 3	146 + 67
1932/1933	4 + 3	153 + 91
1933/1934	4 + 3	148 + 100
1934/1935	4 + 3	159 + 113
1935/1936	5 + 3	172 + 112
1936/1937	5 + 4	172 + 127
1937/1938	5 + 4	161 + 137
1938/1939	5 + 5	152 + 164
1939/1940	5	168

	16	1		
270	11			1
213	11		37	22
186	10		34	13
259	17		56	15
147	11		29	4
165	10		33	4
167	11		32	3
186	12		42	4
189	14		41	4
208	16		42	6
221	19		40	4
232	25		35	7
226	28		35	9
241	34		32	9
136	14		14	4

1940/1941	5 + 6	141 + 165	236	32		32	6
1941/1942	4 + 5	135 ^{28[28]} + 193	261	32		30	5
1942/1943		167 + 154	259	29		30	3
1943/1944		149 + 125					
1944/1945	4 + 4	172 + 97					
1945/1946	5 + 3	130 + 166	239	29		26	2
1946/1947	5 + 4	126 + 135	228	23		29	1
1947/1948	5 +	129 + 143	230	21		20	1

Počet dětí na měšťanské škole podle bydliště.

rok	ČM	ROH	KL	SKT	JA	SL	JI	PO	OST
1920/1921	56	7	5	8	2		2		3 ^{29[29]}
1928/1929	136	5	2	3	1	3			4 ^{30[30]}
1929/1930	40	4	2	3	1	2			
1930/1931	39	4	5	5	3	3			
1931/1932	45	2	3	8	5	3	1		
1932/1933	61	3	3	7	9	6	1		1 ^{31[31]}
1933/1934	74	2	5	3	9	3	3	1	
1934/1935	74	5	12	6	4	6	3	3	
1935/1936	74	4	9	9	4	2	6	3	1 ^{32[32]}
1936/1937	60	10	10	10	7	4	12	5	9 ^{33[33]}
1937/1938	62	6	16	9	13	8	14	4	5 ^{34[34]}

^{28[28]} Během jara na obecné škole ještě 13 dětí římskokatolického náboženství z Rohenic.

^{29[29]} 1 z Krivic a 2 Němci na výměnném pobytu.

^{30[30]} Z Roztok.

^{31[31]} Z Výravy.

^{32[32]} Z Veselice.

^{33[33]} 1 z Výravy, 2 z Vysokého Újezdu, 2 ze Zbytek, 4 Němci na výměnném pobytu.

^{34[34]} 2 z Vysokého Újezdu, 3 Němci na výměnném pobytu.

Jmenný seznam řídících učitelů a ředitelů.

1636 - 1644	Václav Bedrníček Karsovský
1644 - 1667	Křištof Gregorides
1667 - 1702	Mikuláš Srdenko
1702 - 1730	Jan Krubr
1730 - 1732	Matěj Touc
1732 - 1748	Jan Němeček
1748 - 1751	Štěpán Macháček
1751 - 1752	František Neuman
1752 - 1781	Jiří Kujal
1781 - 1806	Jan Pitter
1808 - 1809	Josef Kopf
1809 - 1812	Josef Špalek
1812 - 1849	Jiří Bořek
1849 - 1884	Václav Králíček
1884 - 1919	Josef Roušar
1919 - 1920	Augustin Petrák
1920 - 1921	Václav Poledne
1921 - 1924	Václav Rejman
1924 - 1925	Václav Poledne
1925 - 1930	Josef Novotný
1930 - 1943	Josef Šubrt
1943 - 1945	Rudolf Hošek
1945 - 1948	Antonín Zítka
1948 - 1951	Karel Dvořák (střední škola)
1948 - 1953	Jaroslav Střítecký (základní škola)
1951 - 1953	Stanislav Lorenc (střední škola)
1953 - 1969	Zdeněk Kábrt
1969 - 1971	Jaroslava Jarešová
1971 - 1980	Věra Kurzová
1980 - 1986	Josef Ptáček
1986 - 1987	Marta Štěpánová (zast. ředitelka)
1987 - 1989	Ludmila Lochmanová
1989 - 1998	Marta Štěpánová
1998 dosud	Irena Vilíková

Jmenný seznam učitelů.

Václav Bedrníček Karsovský 1. známý učitel	1636 - 1644	→ Bohuslavice
Krištof Gregorides	1644 - 1667	
Mikuláš Srdenko	1667 - 1702	
Jan Krubr	1702 - 1730	
Matěj Touc z Rohenic	1730 - 1732	jako husita sesazen P. P. A. Sýkorou
Jan Němeček	1732 - 1748	sesazen pro kacírství → Slavětín
Štěpán Macháček z Hořeněvsi	1748 - 1751	← Jasenná propuštěn
František Neumann z Opočna	1751 - 1752	poté varhaníkem v Rychnově
Jiří Kujal z Opočna	1752 - 1781	
Jan Pitter z Opočna	1781 - 1808	
Josef Kopf z Choltic	1808 - 1809	← podučitel v Dobrušce → učitel v Cholticích
Jiří Půlpán z Bohumilec	1809	provizor; ← podučitel v Opočně
Josef Špaček z Miskoles	1809 - 1812	← podučitel v Přepychách → učitel v Přepychách
Jiří Bořek z Jesenice * 1785 † 1863	1812 - 1849	← podučitel v Jesenici a městský protokolista v Dobrušce, odešel do penze
Jan Zajíček * 1810 Hlásná Lhota u Jičína † 1867	1830 - 1838	← podučitel v Levině u Prahy → podučitel v Jesenici, privátní učitel v Králově Lhotě
Vincenc Donat * 1812 Starkoč † 1858	1838 - 1844	← podučitel ve Zvoli a v Jesenici → učitel v Dobřanech
Jan Paul * 1808 Nedvězí † 1849	1844 - 1845	← podučitel v Dobřanech → učitel v Novém Hrádku
Václav Králíček * 1822 Zvole † Meziríčí	1845 - 1883	← podučitel v Dobřanech 1849 - 1864 provizor 1864 - 1883 řídicí učitel
Josef Pithart * 1829 Čeperka	1851 - 1852	další studium v Praze
Ignác Prokeš * 1834 Třebechovice	1852 - 1853	→ podučitel v Čibuzi
Josef Janda * 1834 Třebechovice	1853 - 1855	→ podučitel ve Vamberku
František Bubáček * 1836 Svinišťany	1855 - 1856	→ podučitel ve Skalici
Matěj Šramar * 1836 Zvole	1856 - 1860	← podučitel v Černilově → učitel v Hlusicích
Josef Reiter * 1839 Bitovany	1864 - 1868	← podučitel v Bohuslavicích a Jesenici → podučitel v Novém Hrádku
František Vyhлід * 1848 Slatina	1868 - 1873	14.4.1872 učitelské zkoušky v Praze → 2. učitel v Třebechovicích
Václav Diviš * 1853 Lochenice	1873 - 1874	13.3.1874 zkouška způsobilosti v Praze → povolán do armády

Josef Kuřátko * 1857 Vinice	1874 - 1876	jako prozatímní výpomocný učitel
František Petřík * v Podolí u Písku	1876 - 1877	→ prozatímní výpomocný podučitel v Novém Hrádku
František Svoboda * 1858 Nové Město n. Met.	1877 - 1878	← prozatímní výpomocný podučitel v Černčicích
Josef Samek z Přepych * 1858	1878 - 1882	od r. 1880 zatímním učitelem → 2. učitel v Bohuslavicích
Viktor Vach * 1854 Police	1880	← zat. podučitel v Maršově propuštěn
Jan Pallas * 1855 Rochpratice u Jilemnice	1880 - 1886	1883 - 1886 zatímním řídicím učitelem → řídicím učitelem v Borové
Otokar Rubeš z Potštýna * 1859	1881 - 1892	1. 12. 1888 zatímním učitelem → správce školy ve Skršicích
Marie Pánková * 1860 Německý Brod	1881 - 1891	vyučuje i v Králově Lhotě
František Svoboda * 1858 Nové Město n. Met.	1882 - 1897	1886 učitelem → řídicí učitel v Nahořanech
František Pultr * 1862 Velká Skalice	1883	← prozatímní mladší učitel v Dobrušce
Josef Antonín Roušar * 1852 Polička	1883 - 1919	← Opočno, Přepychy v Meziříčí řídicím učitelem
Antonín Tomek * 1863 Nové Město n. Met.	1884 - 1888	→ zatímním řídicím učitelem v Trebešově u České Skalice
Roman Bek	1886	výpomocným učitelem za nemocného Otokara Rubeše
František Gregora * 1867 Písek	1888 - 1891	
Václav Koubek * 1867 Bílý Újezd	1888 - 1897	← poduč. ve Slatině → učitel v Přepychách
August Petrák	1891 - 1923	← poduč. v Provodově řídicí učitel od r. 1919 → řídicí uč. v Bohuslavicích
Josef Kulhánek * 1861 Jahodná	1892 - 1897	← učitel na Vysokém Újezdu po odchodu O. Rubeše
Jan Balcar * 1870 Provodov	1893 - 1899	← poduč. v Mezilesí, v Hoříčkách 1. 12. 1897 zat. učitel
Emil Bayer * 1866 Hořice	1895	zástupce def. poduč. V. Koubka → Sklenarice
Vilém Kaválek * 1872 Malá Čerma	1897 - 1898	← poduč. v Přepychách → def. učitel v Mezilesí
Alois Smola * 1877 Bílý Újezd	1897 - 1898	výpomocný poduč. → def. učitel na Bílém Újezdu
Jan Vávra * 1877 Přepychy	1898 - 1922	zat. podučitel → správce ve Skršicích
František Netík	1898	→ Bílý Újezd
Josef Králíček	1898	zastup. nemocného J. Vávru
Arnošt Hnatowic	1898 - 1900	→ Králova Lhota
Josef Šubrt	1899 - 1913	→ zat. správce v Hlinném
Antonín Vorlický	1900 - 1901	→ Přepychy
Josef Příhoda	1901 - 1906	
B. Langová	1903	zast. nemocného J. Příhodu
A. Marcelli	1903	zast. nemocného J. Příhodu
Anna Weychardtová	1904 - 1905	zast. nemocného J. Příhodu
Božena Andresová * 1885 Kohoutov	1906	zast. nemocného J. Příhodu

Jaroslav Skalický * 1886 Černilov	1907	
Václav Poledne * 1882 Oujezdec	1907 - 1927	1916 - 1918 zast. správce v Rohenicích od r. 1920 na měšt. škole → Nové Město n. M.
Emílie Vašková * 1887 Velká Jesenice	1909 - 1913	← Dobruška → provdala se za V. Poledne
Josef Kult * 1888 Velké Svatoňovice	1911 - 1912	výpomoc za nepřítomného A. Petráka → Vysoký Újezd
Františka Tomková * 1890 Nové Město n. M.	1913 - 1938	1914 - 1915 výpomoc v <i>Novém Městě</i> od r. 1920 na měšt. škole
Josef Bělobrádek * 1890 Bačetín	1913 - 1914	← Skalka, Králova Lhota, Hroška → Nový Hrádek
Božena Hartmanová * 1894 Krčín	1913 - 1914	zast. nemocného J. Vávru
Josef Grim	1914 - 1928	1914 - 1918 výpomoc v NM, Osečnici od r. 1924 na měšt. škole → Rychnov nad Kněžnou
Karel Dvořák	1914 - 1915	
Marie Petráková * 1897 Meziříčí	1918 - ?	← Pohoří, Opočno
Jaroslav Hofman	1920 - 1927	na měšt. škole → Česká Skalice
Karel Dvořák	1920 - 1951	1946 - 1947 srdeční nemoc
Jaromír Matuška * 1901 Val u Dobrušky	1920	
Václav Rejman	1921 - 1924	do r. 1923 správa měšt. školy
Anna Hynková	1922	
Marie Řeháková	1922 - 1923	→ Bačetín
Anna Lipská	1922 - 1925	r. 1924 Opočenská - Lipská → Růžďka
Jiří Opočenský	1923	→ Mokré
Jaroslava Slezáková	1923 - 1925	za nepřítomného Jar. Hofmana → Dobruška
Jan Dolek	1924	
Marie Kášová	1924 - 1925	→ Skalka
Josef Příhoda	1924 - 1928	→ Skršice
Josef Šubrt	1924 - 1943	na měšt. škole od r. 1930 zast. ředitel → Hradec Králové
Josef Novotný	1925 - 1930	r. 1929 stud. pobyt ve Švýcarsku → Praha
Milada Volfová * 1897 Hroška	1925 - 1927	← Dobruška, Bílý Újezd → Přepychy
Václav Nehyba * 1906 Studnice	1925	za nemocnou M. Volfovou
Marie Pažoutová	1926	
Růžena Štěpánová * 1906 Vrchoviny	1927 - 1928	← Opočno, Bystré za nemocného J. Příhodu
Emílie Čtvrtečková * 1906 Dobruška	1927	
Marie Macková * Hronov	1927	

Aloisie Hrušková - Bozděchová * 1896 Kleneč	1927 - 1928	→ Osvračín u Domažlic
Jan Vokoun * 1903 Třebechovice	1927 - 1940	← Kounov, Opočno 3. 6. 1940 zatčen
Josef Potoček * 1887 Černilov	1928 - 1930	← Rašovice → Třebechovice
Vlasta Antropinsová * 1906 Jaroměř	1928 - 1929	na měšt. škole → Josefov
Růžena Štěpánová	1928 - 1945	od r. 1929 na měšt. škole → Hronov
Markéta Halterová * 1906 Opočno	1928 - 1929	← Bílý Újezd → Opočno
Jindřiška Chaurová - Dolková	1929 - 1930	→ Opočno
Josef Kudera * 1902 Provodov	1929 - 1930	← Mezilesí → Bystré
Aloisie Malá * 1905 Černíkovice	1930 - 1936	← Opočno r. 1931 Schenková - Malá → Opočno
Josef Šmída * 1902 Hroška	1930 - 1931	← Nové Město n. Met. → Hroška
Milada Hartmanová * 1907 Žernov	1930 - 1932	← Mezilesí → Bystré
Marie Halterová * 1909 Opočno	1930 - 1931	← Skršice → Rovenské Šediviny
František Nosek * 1908 Pěčín	1930 - 1931	
Václav Poledne	1931 - 1940	
Eugenie Hoffmannová * 1906 Olešnice	1931 - 1934	r. 1933 Trubnyjová - Hoffmannová → Berezovo na Podkarpatské Rusi
Anna Grimová - Höhlová * 1903 Nové Město n. M.	1931 - 1932	← Vrchoviny → Vrchoviny
Drahomíra Kubečková * 1909 Velké Poříčí	1931 - 1932	← Bolehošť → Kounov vdala se za V. Hamáčka
Václav Hamáček * 1907 Třtěnice	1931 - 1932	zast. nemocné učitelky → Bačetín
Berta Pospíšilová * 1912 Německý Brod	1931	← Semechnice zast. nemocnou A. Schenkovou - Malou
Marie Pártlová * 1911 Nové Město n. M.	1932	zast. → studium
Jaromír Laboutka * 1910 Praha	1932	za A. Grímvou - Höhlovou na mat. dov.
Jaroslav Pohl * 1905 Hroška	1932 - 1934	← Kounov → řídicí uč. v Kounově
Lidmila Rosová - Pohlová * 1905 Batňovice	1932 - 1934	← Bačetín vzdala se uč. služby
Bohuš Pultr * 1911 Opočno	1932 - 1933	za L. Rosovou - Pohlovou a A. Schenkovou - Malou na mat. dov.
Věra Zítková * 1913 Podbřezí	1934	za L. Rosovou - Pohlovou → Dlouhé
Josef Drábek * 1909 Prasek	1934 - 1935	← Slavoňov → Vysoký Újezd
Josef Novotný * 1912 Dobruška	1934 - 1935	← Opočno → vojenská služba
Josef Šeda	1934 - 1935	→ Kounov

* 1910 Tisová		
Božena Vilíková	1934 - 1935	uč. praktikantka → Lukáčovce (Slovensko)
Zdeňka Valterová * 1914 Vrchoviny	1935 - 1939	← Opočno r. 1937 Vejsová - Valterová → Lochenice
Jaroslav Uhlíř * 1906 Meziříčí	1935 - 1939	← Dobřany, Bohuslavice, Maršov → Semechnice
Věra Zítková	1935 - 1936	→ Dobruška
Marie Havránková * 1914 Městec Králové	1935 - 1936	← Slovensko → Kounov
Věra Homolková * 1909 Opočno	1935 - 1936	uč. praktikantka → Skršice
Žofie Bergrová * 1909 Strážkovice	1936 - 1939	na měst. škole ← Bílý Újezd, Úpice, Skalka 1940/1941 nemoc
Anna Svědíková * 1915 Slavětín	1936 - 1937	← Kounov, Rovné
Václav Pilc * 1915 Vysoký Újezd	1936 - 1937	← Bílý Újezd, Mezilesí → Pardubice
Václav Vávra * 1913 Petrovice	1936	← Opočno, Semechnice → vojenská služba
Marie Bašová - Culíková * 1914 Železnice u Jičína	1936 - 1938	← Trnov, Křivice
Josef Novotný	1937 - 1938	
Lidmila Maryšková * 1906 Terst	1937 - 1939	← Hrádek, Opočno, Nové Město n. M.
Hana Procházková	1938	za nemocného K. Dvořáka
Helena Šulcová * 1914 Dvůr Králové	1938	za nemocného K. Dvořáka
M. Novotná	1938 - 1939	← Dobruška → Nové Město n. M.
Antonín Jirásek	1938	← Skalka r. 1938 zast. ve Slavětíně
Věra Truněčková	1938 - 1945	r. 1942 - 1943 výp. v Opočně r. 1944 totálně nasazena r. 1945 Vyleťalová → Kbely
Svatopluk Lorenc	1938 -	r. 1944 totálně nasazen
Kamila Machková	1939 - 1941	→ Odolena Voda
Jan Pitra † 1943 Zwickau	1939 - 1942	zatčen
Eliška Strátecká - Kosinová	1939	r. 1941, 1946 na mateřské dov. od r. 1941 na HŠ
Marie Javůrková	1939 - 1943	r. 1943 provdána za Jar. Němečka r. 1943 mateřská dovolená
Jaroslav Strátecký	1939	r. 1944 totálně nasazen
Jan Pasler	1940 - 1941	→ Vrchoviny
Jaroslav Němeček	? - 1945	r. 1943 oženil se s M. Javůrkovou r. 1943 totálně nasazen
Marta Nováková * 7. 7. 1909 Bohuslavice	1941 - 1945	← Čánka, Vršovka, Král. Lhota od 1. 12. 1941 zast. správce v Kr. Lhotě → Olešnice
Jaroslav Bašek	1941	→ Klášter nad Dědinou
Bohumil Bláha	1941	→ Bohuslavice
Jan Štok	1941	→ Bystré

František Ryšavý * Opočno	1941 - 1945	← Podkarpatská Rus za M. Novákovou r. 1943 totálně nasazen → vojenská služba
Pěvuše Krejčová * 18. 2. 1918 Vlkov	1942	← Smiřice
Zbyněk Beinbach	1943	výpomocný učitel
Marie Svatoňová	1943 - 1944	výpomocná učitelka
Václav Tomáš	1943	za Fr. Ryšavého
Jarmila Papáčková	1943	
Rudolf Hošek	1943 - 1945	← Klášterec nad Orlicí
Jaroslava Křivohlávková	1943 -	r. 1945 Jarešová r. 1946 na mateřské dovolené
František Mařan	1943	r. 1943 totálně nasazen
Marie Knaiflová	1943 - 1944	← Probluz
Antonín Zítka * 14. 6. 1887 Dolní Radechová	1945 - 1948	← Opočno → do výslužby
Marie Hovorková	1945 - ?	1946 - 1947 nemoc
Marie Nucová	1946	za El. Stríteckou
Marta Šašková	1946	za Jar. Jarešovou
Věra Homolková	1946 -	
Milada Králíčková	1946 - 1948	→ Dobruška
Marie Thérová	1946 - 1947	→ Hradec Králové
Květoslava Němečková	1947 - 1948	→ Kolín
Vlasta Uhlířová	1947 - ?	
Jindřiška Chaurová - Dolková	1947 - ?	
Marie Valchová	1948 - ?	za Kv. Němečkovou

Jmenný seznam industriálních učitelek.

Marie Králíčková z Meziříčí	1881	
Anna Fryntová * 1857 Krčín	1891 - 1920	od r. 1892 vyučuje i ve Skršicích od 1. 9. 1896 pouze v Meziříčí
Jitka Roušarová	1901	zast. nemocnou A. Fryntovou
Marie Rotterová	1918 - 1921	zast. nemocnou A. Fryntovou → Bolehošť
Marie Paštová * 1883 Dobré	1921 - 1939	← Trnov, Semechnice, Houdkovice
Marie Dvořáková	1937	uč. hospitantka
Helena Hejnová	1939 - 1941	
Božena Kubrychtová	1941 - ?	
Anna Formánková	1945 - ?	
Naděžda Beranová	1946 - 1947	
Jitka Pařízková	1946 - 1947	za nemoc. N. Beranovou
Jarmila Tláškalová	1947	za nemoc. N. Beranovou
Zdena Malířová	1947	

Použité znaky:

* narozen

† zemřel

← původní povolání

→ další povolání

? nezjištěno

=

Vybrané prameny a literatura

a. a. Prameny

Státní okresní archiv v Rychnově nad Kněžnou

fond Archiv školy České Meziříčí

fond Místní školní rada České Meziříčí

fond Obecní úřad České Meziříčí

fond Učitelská jednota Budeč

fond Živnostenská škola pokračovací České Meziříčí

Státní okresní archiv v Náchodě

fond Okresní školní výbor Nové Město nad Metují

Státní okresní archiv v Hradci Králové

fond Okresní školní výbor Hradec Králové

Základní škola České Meziříčí

školní kroniky

b. b. Literatura

- • Bosák, Fr.: *Česká škola v době nacistického útlaku*. České Budějovice 1969.
- • Kádner, O.: *Vývoj a dnešní soustava školství I.,II.* Praha 1929 - 1931.
- • Riedl, M.: *Dějiny pedagogiky*. Praha 1979.
- • Somr, M. a kol.: *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha 1987.
- • Šafránek, J.: *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů*. Praha 1913 - 1918, 2 sv.
- • Tobolka, Z. V. (red.): *Česká politika. Kulturní, zvláště školské úkoly české politiky V.* Praha 1913.
- • Doležal, J.: *Nacisté a české školství*. Hlas revoluce, roč. 23, 1969, č. 45, s. 5; č. 46, s. 5.
- • Kroupa, J.: *Dějiny školy v Českém Meziříčí*. In: *České Meziříčí. Sborník z dějin a současnosti střediskové obce. České Meziříčí 1986*, s. 39 - 46.
- • Pasák, T.: *Organizační a správní změny v českém školství v období nacistické okupace*. In: *In memoriam Zdeňka Fialy*. Praha 1978, s. 215 - 257.